

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd

Bakalářská práce

Nezaměstnanost u romské cílové skupiny a možnost řešení této problematiky prostřednictvím romských podnikatelů

Vypracovala: Markéta Dudyová
Vedoucí práce: doc. PhDr. Urban David, Ph.D.

České Budějovice 2016

Abstrakt

Klíčová slova: Romská národnostní menšina, podnikatel, firma, nezaměstnanost, motivace, předsudky

Má bakalářská práce se zabývá dnešní problematikou nezaměstnanosti příslušníků romské národnosti žijící na území České republiky, především romskými podnikateli, jež se snaží řešit otázku nezaměstnanosti vytvářením nových pracovních míst pro Romy, kteří mají často problém najít si práci v majoritní české společnosti.

Bakalářská práce pojednává o mužích romské národnosti ve věku střední a starší dospělosti, jimž se podařilo založit vlastní firmy. Má práce je zaměřena na zjišťování životních okolností Romů při cestě za hledáním zaměstnání. Tato skupina je mnohdy ohrožována stereotypním smýšlením ze strany některých lidí a jejich negativními předsudky vůči romské národnosti. Výzkum se pokouší objasnit faktory, které motivují romské podnikatele k založení vlastní soukromé firmy a zda ve své firmě preferují zaměstnance stejné národnosti. Mezi hlavní otázky výzkumu rovněž patří pokusit se najít odpověď na otázku, zda se romští zaměstnavatelé snaží nějakým způsobem motivovat své zaměstnance a jestli se snaží řešit problematiku nezaměstnanosti této cílové skupiny.

V teoretické části je zachycen historický vývoj Romů, jejich zaměstnání dříve a dnes, dále se zmíním o komunismu jako o zásadní změně života Romů a o dalším přelomovém období. Také se v teoretické části zabývám vznikem sociálního vyloučení, poté teorií rasismu spolu s předsudky a etiketizační teorií a možnostmi začleňování romských občanů do společnosti v dnešní době za pomoci vlády České republiky, která se snaží přinášet různé programy a projekty na podporu nezaměstnanosti.

Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu, jenž je podložen čtyřmi polostrukturovanými rozhovory s muži ve věku nad 30 let, kteří založili svou vlastní soukromou firmu, považují se za Romy a zároveň jsou asimilovaní s českou společností. Cílem bakalářské práce je popsat důvody, které vedly romské podnikatele k založení vlastní firmy a zjistit, co je kritériem pro výběr svých zaměstnanců.

V této části jsou pomocí případových studií shrnuty pocity participantů při hledání zaměstnání, realizace své vlastní firmy a následný postup zaměstnávání, motivování a odměňování svých zaměstnanců.

Abstract

Key words: Romany national minority, businessman, company, unemployment, motivation, prejudices

My bachelor 's work deals with the actual problem of unemployment of the members of the romany nationality who are living in Czech Republic, mainly with romany businessmen, who try to solve out the question of unemployment by creation of new job places for Gypsies who have got often problem to found out the work in majority czech society.

The Bachelor's work talks about some Romans in the age of the middle adulthood who managed to found out their own company. The research is focused on founding of life circumstances of the Romans on the way to find an employment. They are often endangered by stereotypical thinking from the side of some people and their negative prejudices against the members of romany nationality. My research tries to clear some factors which motivate romany businessman to found out their own company and if they prefer to employ people of the same nationality. Between the main questions belongs also to try to found the answer, if the romany businessmen are trying to motivate their employes and if they want to solve out the problem of an unemployment of this aim group.

In the theoretical part there is caught the historical developpement of Gypsies, their employment beafore and today. Then I will mention the era of the comunism as the important change in the Romany life and about the other breakthrough period, then the theoretical part deals with the origin of the social excluding, then with the theory of the racism, with the prejudices and the labelling theory and some possibilities of the integration of the Roman citizens in our society in the present time with the help of the government of the Czech republic, which tries to bring various programmes and projects for the support of the unemployment.

Empirical part is dedicated to qualitative research, which is based on four half-structured interwieves with men in the age above thirty years old who made their own

private company, according to their opinion they are regarded as the Romans and they are assimilated with the Czech society.

The aim of the work is to describe the reasons, which lead the Roman's businessmen to the foundation of their own company and to find out the criterion for the choice of their employees. In this part there are summarised some feelings of the participants in the process of finding an employment, realization of own company and subsequent advance to take on, motivate and remunerate their employees.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:	
	Markéta Dudyová

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D, za vedení mé bakalářské práce, za jeho čas i úsilí, které mi věnoval, za odborné vedení a konzultace při psaní této práce.

Obsah

ÚVOD	10
1 Zaměstnání Romů dříve a dnes	13
1.1 Komunismus, jako zásadní změna života Romů.....	14
1.2 Další přelomové období pro Romy	14
1.3 Zaměstnání Romů dnes	16
2 Sociální vyloučení	18
2.1 Vznik sociálního vyloučení.....	19
3 Předsudky a rasismus	21
3.1 Etiketizační teorie.....	23
4 Nezaměstnanost	24
4.1 Následky nezaměstnanosti	27
4.1.1 Zadluženost Romů	29
5 Možnosti řešení dané problematiky	30
5.1 Projekty a programy na integraci v České republice za pomoci vlády	30
5.1.1 Občanská sdružení pro Romy	32
5.1.2 Programy zaměřené na zaměstnanost Romů v Jihočeském kraji.....	32
5.2 Možnosti řešení této problematiky za pomoci romských podnikatelů.....	34
6 Výzkumný cíl práce a výzkumné otázky	35
6.1 Výzkumné otázky.....	35
7 Etické aspekty výzkumné sondy	37
8 Popis metodologického rámce a metod	38
8.1 Metoda sběru dat a průběh sběru dat.....	38
8.2 Metoda zpracování získaných informací a analýza údajů.....	39
9 Výzkumný vzorek	41
9.1 Charakteristika výzkumného souboru	41
9.2 Popis výzkumného souboru	41
10 Výsledky výzkumné sondy	42
10.1 Případová studie pana X.....	42

10.2	Případová studie pana Y.....	44
10.3	Případová studie pana Z.....	47
10.4	Případová studie pana Ž.....	51
11	Výsledky výzkumu.....	55
12	Závěrečné shrnutí výzkumné sondy.....	59
13	Diskuse.....	60
14	Závěr.....	63
15	Seznam použitých zdrojů a literatury.....	66
16	Přílohy.....	72
16.1	Příloha č. 1: Informovaný souhlas.....	72
16.2	Osnova rozhovorů.....	73
16.3	Transkripce rozhovorů.....	75

ÚVOD

V dnešní společnosti je velkým a dlouhodobým problémem často pro příslušníky romské národnosti uplatnit se v České republice na trhu práce zejména díky negativním názorům společnosti, které se mohou vážně dotýkat a poškozovat příslušníky romské národnosti. Každý člověk je jiný, má odlišné vzorce chování, názory a jiné životní cíle. Existuje však skupina Romů, kteří si dokázali prostřednictvím své píle a zkušeností vybudovat svou vlastní soukromou firmu, v níž se snaží zaměstnávat příslušníky stejné národnosti. Motivovat je k pracovnímu úsilí a pomáhat jim vybudovat svou kariéru v prosperující firmě, jejíž kultura je mnohdy založena na porozumění jejich osobnostním potřebám a kulturním odlišnostem.

Cílem bakalářské práce je popsat důvody, které vedly romské podnikatele k založení vlastní firmy, a zjistit, co je kritériem pro výběr svých zaměstnanců. V teoretické části nastíním problematiku hledání zaměstnání v souvislosti s rasovými předsudky, ale také intoleranci české společnosti z hlediska diferenciací kulturních odlišností především rodinné soudržnosti, která se v realizaci výzkumu projevovala vymyšlením si důvodů, proč romští uchazeči o práci nejsou vhodní k zaměstnání, a také dlouhou cestou odmítání, jež byla motivem k osamostatnění se a nezávislosti jednotlivých participantů výzkumu.

Další důležitou součástí práce je popsat složitou situaci Romů a jejich hledání pracovního uplatnění. V teoretické části zmiňuji projekty na integraci ve formě vytváření nových pracovních míst pro Romy, které jsou financovány ze státních dotací. Každý z participantů výzkumu projevuje zklamání nad nedostatečnou snahou českých zaměstnavatelů vyzkoušet si schopnosti Romů, kteří se ucházejí o zaměstnání. Z výzkumu je patrné, že romští podnikatelé, kteří dosáhli své pozice na pracovním trhu, nebyli lhostejní k situaci na trhu práce v ČR, proto se aktivně zapojují do zaměstnávání Romů a snižování nezaměstnanosti.

Už od počátků byli Romové považováni za kočovný národ s odlišnými zvyky. Důvodů vedoucích k nezaměstnanosti Romů je celá řada, především i historická souvislost a jejich tradiční způsob života. I přesto, že někteří Romové se živili poctivou

prací, tedy různými řemesly, tak velký zvrat nadešel, když je začali násilím usazovat. poté další problém nastal v době komunismu a následné sametové revoluci, kde většina Romů přišla opět o své zaměstnání, s nímž dále souvisí i sociální vyloučení a také nízká míra vzdělanosti. Ta se nese po celé generace. Ale na druhé straně jsou i romští podnikatelé, kteří usilují o eliminaci romské nezaměstnanosti tím, že se snaží podpořit zaměstnávání Romů ve svých firmách a vytvořit jim pracovní podmínky v souladu s jejich osobnostními předpoklady a potřebami.

Není možné aplikovat souhrn negativních rysů na každého uchazeče o práci z dané společnosti. Zaměstnavatelé by se měli naučit měřit schopnosti člověka ne podle toho, jak vypadá, jakou má barvu kůže, kam patří, ale podle jeho dovedností, nabytých zkušeností, co dokázal vybudovat, zda pracuje a dokáže přijmout odpovědnost za své činy. V dnešní době se často píše o kriminálních činech páchaných romskou společností i o jejich nechuti pracovat. Je na místě však připustit si, že ne všichni pracovat nechtějí, pouze nemohou najít odpovídající profesi, která by byla placená v závislosti na jejich schopnosti a dovednosti. Integrovaní Romové společnost nezajímají a když už se o nich někdo dozví, pochybuje o jejich úsilí a poctivém živobytí.

V předkládané práci bych chtěla porozumět důvodům, které přiměly romské podnikatele k založení vlastní firmy, o jejich cestě a úsilí k založení vlastního podnikání navzdory společenským předsudkům a nálepkování. Rovněž se pokusím popsat pocity romských podnikatelů, kteří nejen že nebyli společností oceněni za své kariérní úspěchy, ale někdy jim ani nebyla dána důvěra většinové společnosti v jejich schopnosti.

O Romech je známo, že mají silnou rodinnou soudržnost a pevné citové pouto k dětem. Snaha romských podnikatelů o vybudování své firmy může být naopak chápána jako zvýšená potřeba postarat se o svou rodinu, zajistit ji a zabezpečit zejména své děti.

Dané téma jsem si zvolila, protože se jedná o aktuální problém naší společnosti. K hlavní motivaci při výběru tohoto tématu patří můj obdiv k těmto romským podnikatelům, kteří dokázali i přes své negativní pracovní zkušenosti zaměstnat jiné Romy, a především si je v pracovní sféře udržet. O negativní stránce Romů se dočteme

všude, ale o těch, kteří chtějí něco dokázat a někteří už mnohé dokázali, se nemluví. Chtěla bych dosáhnout určité spravedlnosti v informovanosti o Romech a jejich problémech, které jsou mnohdy shodné s problémy běžného českého občana. Prezentovaný text v teoretické části se vztahuje k překážkám, které jsou kladeny Romům na cestě při zakládání vlastní kariéry. Teoretická část se snaží osvětlit pozadí romské kultury, její základní charakteristiky, které by se mohly projevat v procesu hledání pracovního místa, a možnosti uplatnit se na trhu práce. Slouží jako podklad pro pochopení důvodů a mentality či způsobů jednání Romů, jimž se podařilo založit svou vlastní soukromou firmu. V teoretické části jsou osvětleny také důvody, proč Romové upřednostňují ve svých firmách příslušníky stejné národnosti.

1 Zaměstnání Romů dříve a dnes

V první kapitole se pokusím popsat historické pozadí příslušníků romské národnosti v souvislosti s jejich zaměstnáním a řemesly, dále navážu na systém obsazování pracovních míst za éry komunismu v České republice a po sametové revoluci. V další části pojednám o sociálním vyloučení, rovněž o projevech nesnášenlivosti spojených s rasismem a předsudky v návaznosti na etiketizační teorii. Dále o nezaměstnanosti v našem státě a jejich následcích, ale také o možnostech řešení dané problematiky za pomoci vlády, tedy o aktuálních programech pro integraci Romů a na druhé straně možnost řešení za pomoci romských podnikatelů. Teoretická část se zmiňuje také o problematice nízké kvalifikace Romů a s tím spojené omezení pracovních možností.

Nejtradičnější romskou profesí bylo dříve podle Nečase (1995) kočovnictví, které se spojovalo s ostatními profesemi, zejména kovářstvím a muzikantstvím, ale také s různými formami překupnictví. Podle Davidové (2004) u mnoha lidí v neromské společnosti přetrval názor, že se Romové živilí nelegálními způsoby obživy, žebrali, kradli zvířata, převážně drůbež a různé potraviny, předpovídali budoucnost z karet a z rukou a prováděli různé podvody. Popravdě se tak někteří živilí ještě po válce podle prostředí a skupin (Davidová, 2004). Pro muže byl tradiční způsob obživy prodej koní, kdy využívali celou řadu triků, aby udělali na pohled krásného koně (Cohn, 2009). Romští muži byli někdy vyhledáváni jako léčitelé dobytka, ženy často jako bylinkářky. (Cohn, 2009).

„Ti Romové, kteří byli úspěšní muzikanti nebo obchodníci, opouštěli osady a stavěli si honosné vily“ (Říčan, 1998, s. 19). Romové se před 2. světovou válkou, ale i dlouho po ní, živilí více řemesly (Davidová, 2004). Jedno řemeslo by totiž romskou rodinu neuživilo, protože za kovářské a kotlářské výrobky, za vyrobení cihel a pomocné práce v zemědělství byli Romové odměňováni v naturáliích, hlavně na vesnicích (Davidová, 2004). Podle Unuckové (2007) znamenala rodina pro Romy vše, neboť byla hlavním zdrojem základních životních potřeb. Romové byli nezávislí na ostatních lidech při kočování, ale zcela závislí na členech rodiny. Rodina

byla zdroj obživy, rodina se chránila navzájem, chlapci se učili řemeslům a dívky se učily starat se o děti.

1.1 Komunismus, jako zásadní změna života Romů

Postupné začleňování Romů do pracovního trhu bylo zásadní změnou jejich předešlého způsobu života (Davidová, 2004). Převážná většina Romů neměla dostatečné vzdělání a kvalifikaci, proto se začal objevovat u některých Romů záporný přístup k práci, protože dříve většina z nich nežila tímto způsobem života (Davidová, 2004). Mnoho Romů si zvyklo na sociální dávky a někteří se snažili o přiznání invalidních důchodů či nejrůznějších sociálních dávek (Davidová, 2004). Hlavním cílem komunistické strany bylo vychovat z nepřizpůsobivých Romů řádné proletáře (Niediek, 2013). V tomto období byli Romové považováni jako součást „*pracujícího lidu*“ (tzn. Produktivní práce byla právem, ale také povinností), přesto Romové vykonávali podřadné práce, jako např. úklid továren (Niediek, 2013). Jejich kočovnému životu byla udělána přítrž, protože stěhování z místa na místo se zdálo komunistické straně jako podezřelé (Niediek, 2013). Tehdejší vedení se domnívalo, že si Romové časem dokážou zvyknout na pravidelnou práci, a tím tak zmírní své podivínské chování (Niediek, 2013). Komunisté měli naplánované projekty k řešení romské otázky a jejich dnešním argumentem, proč se Romové nechovají jako čeští občané je, že náhle přišla „*sametová revoluce*“ (Niediek, 2013).

1.2 Další přelomové období pro Romy

Přelomové období podle Zemana (2006) představoval rok 1989 a pád komunistického režimu. Toto období znamenalo zásadní změny pro romskou menšinu zejména v míře paternalistického přístupu státu k Romům (Zeman, 2006). Tito nebyli za

období éry komunismu vedení k zodpovědnosti a ke vztahu k hmotnému vlastnictví (Zeman, 2006).

Po rozpadu Sovětského svazu byli Romové ve střední a východní Evropě masově propouštěni ze svých pracovních míst a začali vykonávat ty nejhorší práce za nejnižší pracovní ohodnocení (Niediek, 2013). Podle Simka a Gintera (2010) většina Romů žije na okraji společnosti. Tento úpadek vznikl po pádu komunismu v roce 1989, kdy byli Romové hromadně propouštěni ze zaměstnání a nyní mají problém ho získat (Simek, Ginter, 2010). Nezaměstnanost Romů se nedaří snížit vzhledem k nízké úrovni vzdělání (Simek, Ginter, 2010). U Romů se projevuje vyšší prevalence civilizačních chorob vzhledem k nedostatečným životním podmínkám stejně jako vyšší riziko kardiovaskulárních chorob, což úzce souvisí s pasivním stylem života a nezaměstnaností (Simek, Ginter, 2010).

Velkým šokem pro Romy byla ztráta zaměstnání, protože do té doby byla práce povinností i pro ty, kteří se práci vyhýbali, protože jinak by byli trestáni pro příživnictví. Většina z nich byla po propuštění odkázána na sociální dávky a ti, kteří si práci chtěli udržet, tak se museli snažit více (Říčan, 1998). Někteří ovšem využili situace a začali dělat nejrůznější aktivity, které jim přinesly příjmy několikanásobně vyšší, převážně nelegálním způsobem (Říčan, 1998).

Nekvalifikovaná manuální práce po roce 1989 přestala být upřednostňována a preferovala se práce odbornější (Horváthová, 2000). Mnoho Romů bylo ze zaměstnání propuštěno, protože se domnívali, že se stát o ně postará (Horváthová, 2000). Z toho důvodu se pak mnoho Romů náhle ocitlo bez práce (Horváthová, 2000). Dlouhodobá nezaměstnanost se stala charakteristická pro romskou komunitu (Tkáčová, 2002).

Po roce 1989 Romové dostali větší svobodu v užívání svého jazyka a mohli také zakládat vlastní romské organizace (Říčan, 1998). Následující rok vznikla romská politická strana, která prosazovala práva Romů a poté se objevili i první romské noviny a časopisy (Kaleja, 2012). Podle Kašparové (2014) byli Romové konečně po vytrvalém úsilí uznáni v roce 1991 za národností menšinu. Zákon, který se Romů dotkl nejvíce, vyšel v roce 1993, zákon č. 40/1993 Sb. *O nabytí a pozbytí státního občanství ČR* (Kašperová, 2014). Vzhledem k tomu, že podmínky pro získání občanství byly velice

přísné, tak se většina Romů dostala do velkých problémů, protože nemohli být legálně zaměstnáni a ani pobírat sociální dávky a hrozilo jim vystěhování na Slovensko (Miklušáková, 1999).

V roce 2000 byla přijata směrnice Radou EU, která poukazuje na rovné zacházení, bez rozdílu ras a zakazuje diskriminaci, poté byl v roce 2009 přijat zákon č. 198/2009 *Antidiskriminační zákon*, který také poukazuje na rovné zacházení a zákaz diskriminace (Prokešová, 2010).

1.3 Zaměstnání Romů dnes

Podle Říčana (1998) se někteří Romové živí jako podnikatelé nebo prodejci v pouličních stáncích. Některé Romy živí řemesla, jiní se živí hrubou fyzickou prací, ale převážná většina Romů žije ze sociálních dávek, které jsou určeny na péči rodičů o děti (Říčan, 1998). Pro některé z rodů hudebníků a pro Olašské Romy je fyzická práce ponižující (Říčan, 1998). Za velkou nezaměstnanost u romského obyvatelstva může z převážné většiny podle Říčana (1998) chybný systém dávek, jenž tkví ve znevýhodnění otců velkých rodin, kteří žijí ze sociálních dávek, oproti zaměstnaným otcům (Říčan, 1998). Jeden z dalších problémů je nedostatečné vzdělání, protože převážná většina obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit má pouze základní vzdělání a vzdělanost romských obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit se nezlepšuje (Čada, 2015). Obecně platí, že generace otců má vyšší vzdělání než generace synů, kteří vzdělání získali po roce 1989 (Čada, 2015). Urban a Kajanová (2009) potvrzují, že Romové nepřikládají vzdělání velkou hodnotu, protože jejich uplatnění na trhu práce tomu dosaženému vzdělání neodpovídá, a to potvrzuje i jejich informant: „...stejně, i když budu chodit do té školy, tak pak žádnou práci člověk nedostane. Brácha je vyučenej a nikde ho vzít nechtěj, že je černej“ (Urban a Kajanová, 2009, s. 44 In Urban, 2015, s. 22). Pro Romy zaměstnání často znamená pracovat zdarma v souvislosti s výší sociálních dávek a neúměrnou výší minimálního platu za provedenou práci

(Říčan, 1998). Ve společnosti zaznívají názory nespravedlnosti při přerozdělování sociálních dávek rodinám, které stejně pracují ilegálně (Říčan, 1998).

2 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení v sociálních lokalitách je velmi diskutované téma už z toho důvodu, že převážná většina osob žijících v těchto lokalitách je nezaměstnaná. Proto jsem do bakalářské práce tuto kapitolu zařadila, protože největším problémem nezaměstnaných Romů je nízké vzdělání, ale i nízká pracovní morálka a chybný systém sociálních dávek. Respondenti si stěžují na tyto osoby, protože jim podle jejich názoru dělají ostudu. Většina z nich pracovat nechce, spoléhají se na sociální dávky a podle respondentů proto vidí většinová společnost Romy jako ty, kteří pracovat nechtějí. Podle mého názoru je nezbytná včasná asimilace příslušníků romské národnosti do majoritní společnosti, začleňování se do pracovního procesu, zejména pokud se jedná o pracovní návyky, které si dítě osvojuje už od dětství od svých rodičů. Právě sociální vyloučení může mít za následek těžší prosazení se na pracovním trhu.

Termín sociální vyloučení se podle Moravce (2006) začal používat v 80. a 90. letech 20. století v západních evropských zemích a měl nahradit termín chudoba. Jeho definice zní: „*Termín značí situaci, kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti*“ (Moravec, 2006, s. 3).

Sociální vyloučení dle Davidové a kol. (2010) značí ztrátu životních prostředků díky izolaci a odsunutí od zdrojů blahobytu sdílených zbytkem populace, zejména v odstřížení od přístupu ke vzdělávání či možnosti zajistit si řádné bydlení či právo na péči a sociální ochranu.

Podle Bigazzi a Cserto (2016) Romové, kteří mají odlišné sociální zázemí včetně vyššího stupně začlenění v majoritní společnosti a plného uvědomění sebeidentifikace, dosahují vyšších výkonů v pracovní oblasti a je s nimi snazší spolupráce při začleňování do pracovního procesu. Autoři výzkumu zjistili, že Romové, kteří vyrůstali v majoritní společnosti v menších rodinných celcích, se dokázali lépe asimilovat a přizpůsobit majoritní společnosti a méně se obklopují příslušníky stejné národnosti na rozdíl od Romů, kteří vyrostli v rozsáhlých romských společenstvích a často vyloučených

lokality (Bigazzi a Cserto, 2016). Malé romské rodiny jsou snadněji adaptabilnější na homogenní společnost (Bigazzi a Cserto, 2016).

2.1 Vznik sociálního vyloučení

Romové kvůli nedostatku financí žili v bytech, které často neodpovídaly hygienickým podmínkám, a navíc tyto byty obývali ve velkém počtu osob (Barša, 2003). Většina z nich ani neplatila nájemné, některým na to nezbývali finance, někteří se nebyli schopni přizpůsobit a byty demolovali (Barša, 2003). Nejrychlejším řešením problémů v daných městech bylo násilné vystěhování Romů na okraj měst, do holobytů, kde se shromažďovala velká část sociálně slabých Romů (Barša, 2003). Příčinou toho se začala vytvářet tzv. mini-ghetta, lidé zde často žili ve špatných sociálních podmínkách (Barša, 2003). Šance na začlenění do pracovního trhu se tak stále vzdalují (Barša, 2003).

Hlavním důvodem neúčasti na trhu práce jsou nedostatečné pracovní příležitosti a velký rozdíl mezi poptávkou a nabídkou po pracovních místech v regionech, které jsou postiženy vysokou mírou nezaměstnanosti (Čada, 2015). Většina těchto zaměstnání je krátkodobá a s velmi nízkým výdělkem (Čada, 2015).

Dalším problémem vyloučených lokalit je vzdálenost od potencionálního zaměstnání a nemožnost se dostat do zaměstnání. S tím úzce souvisí finanční příjem rodin a především závislost na systému dávek (Gojová et al., 2008 In Urban, 2015). K této situaci se vyjádřil informant: *„Tak, když jsem chodil do práce, protože jsem neměl auto, tak jsem jezdil městskou dopravou, takže lístek tam a nazpátek. No a prostě vznikalo ty dluhy, ty dluhy (muž, 31 let, Písek)“* (Urban, 2015, s. 16).

Podle Navrátila a kol. (2003) se většina Romů alespoň jednou za svůj život setkala či setká kvůli nezaměstnanosti se sociálním pracovníkem, popřípadě úředníkem z úřadu práce. Z tohoto důvodu je práce sociálního pracovníka nezbytně nutná pro kontakt mezi Romem a společností (Navrátil a kol., 2003). Určitá forma a způsob komunikace může značně ovlivnit situaci Romů ve vyloučených lokalitách (Navrátil a kol., 2003).

Postupně si budují důvěru k sociálním pracovníkům, protože jim pomáhají řešit problémy, se kterými se setkávají (Navrátil a kol., 2003).

3 Předsudky a rasismus

Tuto kapitolu jsem zde zařadila proto, že jeden z důvodů mých respondentů k založení vlastní firmy byly předsudky a někdy se setkali i s rasismem od svých minulých zaměstnavatelů nebo i zaměstnanců z většinové společnosti, se kterými spolupracovali. Respondenti nechtěli být evidováni na Úřadu práce a spoléhat na to, jestli je někdo zaměstná, nebo i respondenty zaměstnavatelé nadměrně kontrolovali. Proto se domnívám, že společenské předsudky hrají ústřední roli také v počátku získání práce samotné, ale také v začleňování se do pracovní kultury podniku a získání si důvěry svého zaměstnavatele. Výzkumná část ukazuje různé typy problémů, například nastal problém tehdy, když se něco ztratilo, jako první byli obviňováni romští zaměstnanci. Zaměstnavatelé jsou jako zbytek společnosti ovlivňováni předsudky a musí být těžké zachovat se profesionálně a zdržet se negativních myšlenek, které nám například média podsouvají. Vašečka (2002) říká, že Romové, kteří mají nízké vzdělání a minimální kvalifikaci, mají minimální šanci získat zaměstnání. Někteří zaměstnavatelé upřednostňují neromské zaměstnance kvůli předsudkům vzniklých u většinové společnosti (Vašečka, 2002). Také si myslí, že mají špatnou pracovní morálku a disciplínu, jsou nespolehliví, nemají pracovní návyky a že jsou problémovější než zaměstnanci většinové společnosti (Vašečka, 2002).

Mezi stinnou stránku silné soudržnosti romských rodin se řadí rodinná delikvence (Niediek, 2013). Kriminalita Romů nepředstavuje velký problém kvůli většímu počtu případů ani kvůli závažnosti trestné činnosti, ale protože trestné činy páchají často celé rodiny (Niediek, 2013).

Podle Navrátila a kol. (2003) hrají svou roli předsudky zaměstnavatelů vůči uchazečům s jinou barvou pleti. Většinou je poté jednou z příčin odmítnutí žadatele dlouhodobá nezaměstnanost (Navrátil a kolektiv, 2003). Romové postupně ztrácejí pracovní návyky a nemají zkušenosti s tím, jak usilovat o zaměstnání (Navrátil a kolektiv, 2003). Velký dopad to má na mladou generaci Romů, která většinou nemá doma pracovní vzor (Navrátil a kolektiv, 2003). Nemají žádnou motivaci pracovat, protože to ani doma neviděli a nesnaží se získat práci (Navrátil a kolektiv, 2003).

Dále podle Navrátila a kol. (2003) se předsudek vztahující se k nepříznivým představám a postojům vůči konkrétní skupině nebo kategorii týká chování a jednání, která jsou nepříznivá vůči skupině, a tím ji zbavují základních práv a příležitostí.

Podle Mika (2010) je otázkou, jestli problém česko-romských vztahů je jen rasový, plynoucí z rozdílného přístupu k životu a plet'ové rozdílnosti, nebo je následkem posílení cizosti a absence tolerance české společnosti.

Deklarace, která byla vydaná v roce 1978, definuje rasismus jako vládnutí některých ras, které se považují za nadřazené, mají právo vládnout, ale i vyhladit jiné rasy (Kajanová, 2009). Pokus o novou definici zní: „*Netolerance nebo odmítání druhých skupin obyvatelstva*“ (Kajanová, 2009, s. 11).

Podle Mika (2010) je zloba a nenávisť v lidech hlavní příčinou rasismu. Určitá společnost se snaží nepřiznat existenci rasismu a o to těžší je veřejně tento fakt konstatovat (Miko, 2010). Pokud se ve společnosti rasismus objeví, je jeho přirozená tendence tento jev posilovat, což se může vyskytnout nejen na úrovních společenské komunikace, ale také ve veřejných jednáních či v zaměstnání (Miko, 2010).

Dále podle Mika (2010) projevy rasové nesnášenlivosti nejsou náhodné a ojedinělé, protože v souvislosti s romskou kriminalitou bývá často zmiňovaná státní solidarita ve formě sociálních dávek. Toto negativní mínění je šířeno *aktivitou nacionalistů a neonacistů* (Miko, 2010).

Za vysokou nezaměstnanost Romů mohou podle Holomka (2000) především skryté projevy rasismu, protože se společnost domnívá, že nízká úroveň nezaměstnanosti neplyne z nižší úrovně vzdělanosti, ale naopak z nechuti pracovat. Dle mého názoru není možné tuto myšlenku generalizovat, jelikož výzkum sám se zabývá postupem a touhou Romů k vytvoření soukromé prosperující firmy. „*Veřejnost se nad násilnými činy rozčiluje jen tehdy, když je pachatelem Rom a obětí Nerom*“ (Niediek, 2013, s. 112).

Musím zde zmínit i další projev tohoto rasismu. Úzce souvisí s budováním kariéry Romů případně realizací soukromých firem či vlastního živobytí. Mezi projevy rasismu především skrytého patří zákaz vstupu Romů do některých restaurací či veřejných prostorů (Holomek, 2007). *Kromě zákona o občanství, přijatého v době rozdělení*

federace na dva státy, je tento projev druhou největší ostudou české společnosti (Holomek, 2000, s. 163). Jen velmi těžce se hledají možnosti, jak se tímto stavem vypořádat (Holomek, 2000, s. 163). Česká obchodní inspekce je schopna pouze pokutovat podnikatele, u nichž se podaří tuto neomalenost prokázat, a to jenom ve správním řízení, je to jistý úspěchem, že členy České obchodní inspekce jsou již i Romové (Holomek, 2000, s. 163). Chybí zákon, který by samu diskriminaci klasifikoval jako trestný čin“ (Holomek, 2000, s. 163).

3.1 Etiketizační teorie

Romství podle Jakoubka a Hirta je (2004): ze začátku nejspíš hodnocení společnosti se světlou kůží vůči osobám, které mají i stejné kulturní zázemí, ale třeba jen jsou tmavší pletí, budou předem označeni za “Cikány“ a bude s nimi tak i nakládáno: „*Romství je- co se reakcí příslušníků dané skupiny týče- důležitější, než jeho “skutečný (kulturní) základ“ (Jakoubek a Hirt, 2004, s. 60).* Tím Jakoubek a Hirt (2004) chtějí říci: I přesto, že člověk byl vychován v dětském domově, kde ho vychovávali lidé z majoritní společnosti, ještě neznamená, že bude brán za příslušníka majoritní společnosti, a to je kvůli tomu, jakou má barvu pleti, vlasů a očí (Jakoubek a Hirt, 2004). Příslušníci majoritní společnosti budou s nimi jednat jako s “*Cikánama*“ a sami Romové je budou označovat za Romy a je možné, že je mezi sebe přijmou a nakonec se opravdu budou chovat jako Romové i z kulturního hlediska (Jakoubek a Hirt, 2004). Podle Holomka (2000) jsou projevy nepřizpůsobivosti často špatně vykládány za projevy typické romské mentality a představitelé Romů jsou vyzýváni, jak se s tímto problémem hodlají vypořádat či zda souhlasí. Je to důsledek spousty nedorozumění, jako je například neprosazení se principů řešení problematiky soužití s Romy (Holomek, 2000). Společnost často mimo okruh odborníků ani neví, co je považováno za typické rysy romské mentality a projevy rizikového chování jsou spojeny pouze s Romy (Jakoubek a Hirt, 2004). Tyto chyby v komunikaci vedou ke zkratkovitému jednání a nedorozuměním (Jakoubek a Hirt, 2004).

4 Nezaměstnanost

Tato kapitola je podle mého názoru nezbytná v bakalářské práci, protože je toto téma stěžejní v motivaci založení vlastní soukromé firmy a možnosti hledání a vytváření nových pracovních míst pro příslušníky romské národnosti, které problém nezaměstnanosti sužuje. Dnešní romští podnikatelé se snaží snižovat nezaměstnanost Romů vytvářením nových pracovních míst, čímž snižují nezaměstnanost a posilují tak ekonomiku České republiky.

Většina dostupných výzkumných šetření poukazuje na dnešní problematiku nezaměstnanosti u romské cílové skupiny. Definice nezaměstnanosti podle Mayerové a Růžičky, (2001) ve schopnosti jedince pracovat, ale možnost práce je mu odepřena, s čímž se dotyčný nechce smířit a dál aktivně vyhledává nový příjem peněz. Mezinárodní úřad práce (International Labour Organization) v Ženevě zahrnuje pod pojmem nezaměstnanost tři požadavky: *Podle nich lze považovat za nezaměstnané jen osoby, které jsou schopné práce (z hlediska věku, zdravotního stavu i osobní situace), chtějí pracovat v určitém zaměstnání, avšak v dané chvíli toto zaměstnání nemají, tzn., že přes svoji snahu se jim nedaří zaměstnání nalézt*“ (Mayerová a Růžička, 2001, s. 34-35).

S nezaměstnaností bývá spojen pojem “objektivnost překážek“, který vyhledávání nové práce ztěžuje (Mayerová a Růžička, 2001). K tomuto pojmu lze přiřadit i uznání práva přijímat nové zaměstnání, je-li nabízena tzv. přiměřená práce (Mayerová a Růžička, 2001). Právě o určení hranice přiměřenosti se vedou stálé spory (Mayerová a Růžička, 2001). Předpokládá se, že nezaměstnaný nemusí být povinen přijmout práci, která je pro něho nevýhodná z hlediska kvalifikačního, nebo z hlediska praxe a výše nabízeného výdělku (Mayerová a Růžička, 2001). Člověk hledající práci není povinen přemístit s sebou i svou celou rodinu na místo, které je vzdálené od dosavadního bydliště, kde jsou jisté pracovní příležitosti, vyhovující z hlediska typu pracovního místa, pracovních podmínek i výše výdělku (Mayerová a Růžička, 2001).

Podle Mareše (1994) je logické, že čím je systém podpor v nezaměstnanosti v sociálním státu přijatelnější, tím delší je čas na hledání práce.

Podle Horváthové (1964) se u Romů nejčastěji projevuje dlouhodobá nezaměstnanost. V minulém režimu byla pozorně sledována, protože to byl kvantitativní ukazatel (Horváthová, 1964). Romové byli zaměstnáváni v závodech, a to pouze formálně, protože se je vedoucí závodů snažili udržet v zaměstnání i přesto, že jejich výkony nebyly zpočátku příliš dobré (Horváthová, 1964). Poté byl i vztah Romů k zaměstnanosti specifický, protože stát zabezpečoval romskou zaměstnanost různými administrativními metodami, kvůli kterým si Romové vypěstovali lhostejný postoj k pracovní morálce (Poliaková, 1999). Pokud obyvatelé ze sociálně vyloučených lokalit dostanou zaměstnání, jde především jen o sezónní a příležitostné práce, především ve stavebnictví, další problém je i práce bez uzavření řádné pracovní smlouvy a mnoho obyvatel má tak zkušenosti s prací v šedé ekonomice, tudíž bez odvádění daní a pojistného (Davidová a kol., 2010 In Urban, 2015).

Podle Vašečka (2002) Romové, jež mají nízkou kvalifikaci, vyhledávají práci na černo, kterou doplňují příjmy ze sociálních dávek, protože se jim práce s nízkou kvalifikací nevyplatí. Je to také problém systému sociálních dávek, jenž není vždy vhodně nastavený, a proto je vysoká nezaměstnanost (Vašečka, 2002). Z toho se dá předpokládat, že velká nezaměstnanost Romů je způsobena jednak jejich nízkou kvalifikací, tak i nízkými příjmy za odvedenou práci (Vašečka, 2002). Nejvíce problematická je především skupina Romů, kteří jsou mladší 30 let, nemají žádné pracovní návyky a většina z nich ani neměla trvalé zaměstnání (Vašečka, 2002). Nejvíce ohroženou skupinou lidí, co se týká dlouhodobé nezaměstnanosti, jsou mladí Romové (Vašečka, 2002). Většina romské mládeže nemá pracovní návyky a především pracovní vzory v rodině (Vašečka, 2002). Pracovní povinnosti neberou jako povinnosti, a proto se z toho stává dlouhodobá nezaměstnanost, kvůli které nemají Romové žádné pracovní zkušenosti na trhu práce (Vašečka, 2002). Tuto situaci způsobuje hned několik věcí: nedostatečné vzdělání romských dětí a dospělých Romů, což zapříčiňuje nedostatečné pracovní zkušenosti, nedostatečnou kvalifikaci, také neznalosti požadavků na trhu práce, vztahy s majoritní společností (Vašečka, 2002). Postavení romských žen na trhu práce je z hlediska jejich etnické příslušnosti, ale i na základě pohlaví poměrně složité (Vašečka, 2002).

Někteří Romové, kteří jsou oficiálně nezaměstnaní, pracují „načerno“ (Hirt, Jakoubek, 2006). Často tímto způsobem práce přicházejí o výdělek, protože jim zaměstnavatelé nezaplatí za jejich práci a smlouvy se nedají právně vymáhat (Hirt, Jakoubek, 2006). Převážná většina zaměstnavatelů nechce zaměstnávat Romy, ani s nimi spolupracovat, a to z různých důvodů (Hirt, Jakoubek, 2006).

Přestože si někteří Romové hledají práci na trhu práce, jsou většinou zaměstnáváni na sekundárním trhu, který se vyznačuje většinou nižší mzdou, horšími pracovními podmínkami a hrozbou ztráty zaměstnání (Vašečka, 2002). Mezi primárním a sekundárním trhem práce jsou značné rozdíly, které rozdělují pracovníky (Vašečka, 2002). Je to např. požadovaná kvalifikace, se níž jsou úzce spojeny rozdíly v kulturním a sociálním kapitálu pracovníků, diskriminace kvůli rasovým předsudkům nebo sociálním stereotypům (Vašečka, 2002).

Kvůli omezeným pracovním možnostem získat práci na formálním trhu práce jsou někteří Romové nuceni hledat v tzv. šedé ekonomice nebo krátkodobé sezónní práce, např. lesnictví, stavebnictví, veřejně prospěšné práce, nebo jen výpomocné práce pro blízké známé (Vašečka, 2002).

V současné době je (podle Mayerové a Růžičky, 2001) dlouhodobá nezaměstnanost značný problém, protože čím jsou lidé nezaměstnaní déle, tím je pro ně obtížnější získat znovu pracovní uplatnění. Dlouhodobá nezaměstnanost postihuje především dělníky, kteří mají nízkou kvalifikaci nebo jsou nekvalifikovaní, mládež, osoby s handicapem a také občany etnických minorit: *„Dlouhodobá nezaměstnanost představuje nebezpečí především pro: málo flexibilní a dlouhodobě zaměstnanou pracovní sílu (čím stabilnější místo měli lidé před ztrátou práce, tím hůře se na pracovním trhu uplatňují, neboť jsou hůře adaptabilní na nové pracovní podmínky), nekvalifikovanou pracovní sílu, osoby s nízkým vzděláním (zejména nekvalifikované ženy), osoby s kumulovanými osobními a sociálními handicapem, příslušníky etnických minorit a pro emigranty (zejména ve spojení s dalšími handicapem, primárně vzdělanostním a kvalifikačním), obyvatele ze zaostávajících a venkovských oblastí, zdravotně postižené, mladistvé, zejména mladé problémové jedince“* (Mayerová a Růžička 2001, str. 37).

4.1 Následky nezaměstnanosti

Koncem roku 1989 dochází u romského obyvatelstva k zásadním změnám (Jakoubek a Budilová, 2009). Jeden z důvodů vysoké nezaměstnanosti Romů po roce 1989 je nízká motivace k práci a nedostatečné vzdělání, proto vykonávají různé nekvalifikované práce, za které je nízké finanční ohodnocení, a z toho důvodu upřednostňují ilegální práce (Jakoubek a Budilová, 2009). Nezaměstnanost měla velký dopad na romské rodiny (Jakoubek a Budilová, 2009). Přestali se mezi sebou stýkat, a tak docházelo ke ztrátě vzájemné pomoci (Jakoubek a Budilová, 2009). Mezi hlavní riziková chování Romů v současnosti patří lichvářství, prostituce, poté různé závislosti například na hazardních hrách nebo i závislosti na návykových látkách (Jakoubek a Budilová, 2009).

Podle Fräsera (1998) se nekvalifikovaní Romové dostávají znovu na okraj společnosti při rozpadu federace, řešením mělo být vzdělání: *„Nezaměstnanost Romů dosahuje díky jejich nedostatečnému vzdělání, ale i díky skrytému a rafinovanému rasismu až 75%, v některých lokalitách ČR 95% (Fraser, 1998, s. 286). Prioritou mnoha romských i neromských, vládních i nevládních organizací se proto stává otázka vzdělání (Fraser, 1998, s. 286). V mnoha případech však přetrvává přístup dob minulých a vůle ke skutečným změnám postojů majoritní společnosti je spíše ojedinělá (Fraser, 1998, s. 286). Mnozí učitelé o Romech, jejich historii a kultuře nic nevědí, o žácích ani nemluví (Fraser, 1998, s. 286). Romské děti se o sobě ve škole nic nedozvědí a školní docházku tráví studiem věcí, které jsou jim vzdáleny (Fraser, 1998, s. 286). Přestože při rozpadu ČSFR tvořili na území jedinou zmínku a Romové tak nadále platí za „nejcizější cizince“ České republiky (Fraser, 1998, s. 286). Rasistické útoky jednotlivých extrémistů a jejich skupin vyvolávají zcela oprávněný strach, nicméně ještě hůře Romové vnímají mlčení většiny“ (Fraser, 1998, s. 286).*

Nezaměstnaní Romové se živí často ilegální prací, která způsobuje vysokou zadluženost některých z nich (Hirt a Jakoubek, 2006). Důvodem, že Romové nehledají práci, je jejich vzájemná rodinná výpomoc, bydlí společně, živí se vzájemně, půjčují si

peníze (Hirt a Jakoubek, 2006). Převážná většina Romů nemá naspořené peníze (Hirt a Jakoubek, 2006).

Díky nízké kvalifikaci a odbornosti se ocitají na pokraji společnosti, naopak navazují pozitivní vztahy s příslušníky stejné kultury nalézající se v podobné životní situaci a jejich kontakty se tak omezí pouze na styk s kriminální společností (Nečas, 1995). Od ní přejímají nežádoucí sociální vlivy a vzniká tak trestná činnost, které se v minulosti romští pachatelé jen výjimečně dopouštěli (Nečas, 1995). Jedná se o páchání trestných činů proti rodině a mládeži (nevěra ženy, opuštění dítěte) (Nečas, 1995).

Podle Šimkové (2005) ztráta zaměstnání pro Romy neznamena sama o sobě výraznou změnu v jejich životě, protože většina z nich byla nevzdělaná, a tak nikdy nepatřili mezi vyšší příjmové skupiny ani sociální vrstvy.

Jedním z velkých problémů je podle Mayerové a Růžičky (2001) sociální izolace a říkají, že zaměstnání je zdrojem ztracených sociálních kontaktů, jeho ztráta přispívá k útlumu sociálních styků, protože mizí prostor sdílených zkušeností. Dochází k postupnému pocitu vlastní stigmatizace ztrátou zaměstnání (Mayerová, Růžička, 2001). Lidé se vyhýbají kontaktům jak se zaměstnanými, tak s ostatními nezaměstnanými, protože se cítí být v depresi (Mayerová, Růžička, 2001). (Záleží však na mnoha faktorech jako je například věk či pohlaví, ale také délka nezaměstnanosti (Mayerová, Růžička, 2001). Mladí lidé si lépe poradí, neztrácí tak snadno kontakty a neocitají se v izolaci (Mayerová, Růžička, 2001).

Někteří jim nedůvěřují, jiní mají různé předsudky vůči Romům (Hirt a Jakoubek, 2006). Objevuje se tak často diskriminace, nebo i rasismus (Hirt a Jakoubek, 2006). Ovšem motivace Romů pracovat se takto snižuje, a proto mají málo pracovních zkušeností a nemají pracovní návyky, a tak mohou být negativní očekávání zaměstnavatelů vůči Romům nakonec potvrzena (Hirt a Jakoubek, 2006).

4.1.1 Zadluženost Romů

Lichvářství se objevuje převážně u sociálně vyloučeného obyvatelstva, zejména u Romů (Unucková, 2007). Jedná se o nevýhodné půjčování peněz za vysoké úroky (Unucková, 2007). Čím více si půjčují peněz, tím více se dostávají do bludného kruhu a nakonec dlužníci musí odevzdávat veškeré své příjmy (Unucková, 2007). Těmi jsou nejčastěji sociální dávky, a tím pádem si půjčují peníze znovu, aby měli z čeho žít (Unucková, 2007). Typickým rysem lichvy je destrukční a zhoršující se závislost jednotlivců i celých rodin na službách lichvářů, například možnost zatelefonování si v případě nutnosti za neadekvátní sumu (Unucková, 2007). To se projevuje zvyšováním chudoby obětí, které se stávají stálým zdrojem příjmu lichvářů (Unucková, 2007). Důsledky lichvy se projevují ztrátou bytu, kriminálním chováním či prostitucí (Unucková, 2007).

5 Možnosti řešení dané problematiky

V této kapitole jsem se snažila popsat způsoby, jak se snaží integrovat Romy vláda České republiky a jaké neziskové organizace či spolky se snaží o integraci Romů a jejich zaměstnání. Poté jsou zde zastoupeni romští podnikatelé, kteří mají snahu řešit tuto problematiku, protože sami se v minulosti několikrát ocitli ve stejné situaci při hledání zaměstnání a sami vědí, jak těžké je pro Roma v dnešní době získat práci. Projekty jsou vedeny na základě státních dotací, příjemci bývají obce, které musí předložit program na zlepšení integrace Romů. Ta se týká především konceptuálních pracovních plánů a přeškolení Romů za účelem uplatnění se v zaměstnání.

5.1 Projekty a programy na integraci v České republice za pomoci vlády

Program Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce byl vytvořen za účelem vyzývat občany, především Romy, k zapojení prostřednictvím neziskového sektoru do různých aktivit, které pomáhají prevenci sociálního vyloučení tam, kde vzhledem k podmínkám hrozí (Úřad vlády ČR, 2016). V místech, kde je vysoká nezaměstnanost a tam, kde je potřeba podpořit komunitní práci (Úřad vlády ČR, 2016). Jedná se tak především o vyloučené lokality (Úřad vlády ČR, 2016).

Nejčastěji bývají podporovány projekty založené na principu komunitních prací v sociálně vyloučených lokalitách, dále aktivity a sociální programy či sociální služby, u nichž žadatel prokáže potřebnost prevence sociálního vyloučení, nebo že přispívají ke zlepšení situace obyvatel romských lokalit (Úřad vlády ČR, 2016). Doplňkovou částí projektů může být naučná a informační činnost (Úřad vlády ČR, 2016).

Projekt Dekáda romské inkluze: Z nejrůznějších podpůrných projektů je nutné zmínit i mezinárodní projekt Dekáda romské inkluze, do kterého se zapojila vláda České republiky (Baudyšová, 2015). Tento projekt byl odstartován v roce 2005 a skončil v roce 2015 (Baudyšová, 2015). Do projektu se aktivně zapojilo dvanáct evropských států včetně České republiky (Baudyšová, 2015). Jeho cílem bylo zlepšení

životních podmínek Romů v oblastech vzdělávání, zaměstnání, zdravotní péče, bydlení, chudoby a diskriminace (Baudyšová, 2015). Po ukončení projektu Dekáda romské inkluze vyplynulo, že se zvýšilo povědomí o vyloučení Romů a také se v Evropě zahájily významné procesy směřující k integraci Romů (Baudyšová, 2015). Na druhé straně však tento projekt neovlivnil významnou měrou začleňování Romů v daných zemích a nezabránilo se ani segregaci (Baudyšová, 2015). Dalšími zeměmi, které se do projektu zapojily, jsou Chorvatsko, Rumunsko, Makedonie, Slovensko, Maďarsko, Bulharsko, Srbsko, Černá Hora, Albánie, Bosna a Hercegovina, Španělsko (Baudyšová, 2015). Jednotlivé státy se snažily řešit chudobu, sociální vyloučení a diskriminaci Romů (Baudyšová, 2015). Dekáda není novou institucí, která by přinesla další byrokracii a nové finanční prostředky, šlo zde především o nové zkušenosti v porovnání mezi jednotlivými státy (Baudyšová, 2015). Podle Indexu romské inkluze tohoto projektu Dekáda za rok 2015 bylo zjištěno v zúčastněných zemích, že se podmínky Romů za posledních deset let zlepšily (Baudyšová, 2015). V roce 2005 podle výzkumu dokončilo základní školu 80% romských dětí, před deseti lety u nás chodilo do tzv. zvláštní školy 44% romských dětí (Baudyšová, 2015). Tento počet se postupně snižuje a k loňskému roku to bylo již 32% (Baudyšová, 2015). Zaměstnanost Romů za tuto dobu vzrostla z 29% na 38% (Baudyšová, 2015). Na hranici chudoby je v zúčastněných zemích mezi romskými obyvateli 68% lidí (Baudyšová, 2015).

Při hledání zaměstnání u Romů hraje roli jejich kulturní adaptace v dané zemi a sociokulturní kontext, jak dokáží propojit svou rodinnou situaci s pracovním životem (Smith and Greenfields, 2012).

V závislosti na hledání a výkon zaměstnání uvažuje Smith, Greenfields (2012) o výrazné roli dědičnosti a to zejména vzorců, které přicházejí v úvahu při snaze začlenit se do pracovního procesu. Kromě přenosných vzorců daných výchovou a dědičností formuje mladé Romy životní styl komunity, ve které žijí (Smith and Greenfields, 2012).

5.1.1 Občanská sdružení pro Romy

Občanské sdružení R-Mosty: Občanské sdružení R-Mosty pořádá především nejrůznější kurzy (R-mosty, 2016). Jde o kurzy domácí výroby, které jsou určené pro romské výrobce, dílny pro romské ženy, rovněž také o přípravu romské mládeže vstoupit na trh práce (R-mosty, 2016). Cílem jejich snah je především motivace romské mládeže ke vzdělání a pomoci jí při výběru vhodného zaměstnání (R-mosty, 2016).

Občanské sdružení Romea: Cílem projektů je např. zvýšení vzdělanosti romského etnika (Romea, 2016). Největším problémem pro romské děti, které chtějí studovat na střední nebo vysoké škole, jsou přijímací testy, protože žijí v sociálních podmínkách nezajišťujících jim přiměřené prostředí pro cílenou přípravu (Romea, 2016). Tento projekt by měl těmto dětem pomoci se lépe připravit na přijímací zkoušky, a tím přispět ke zvýšení počtu vzdělaných romských dětí (Romea, 2016).

5.1.2 Programy zaměřené na zaměstnanost Romů v Jihočeském kraji

Podle aktuálních informací od pana Bc. Slivky (romský koordinátor) krajská pobočka Úřadu práce České republiky v Českých Budějovicích využívá širokou škálu nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, především veřejně prospěšných prací, společensky účelných pracovních míst a rekvalifikace (Slivka, 2016). Mezi postupy, které by měly zefektivnit zaměstnávání příslušníků romské populace, patří především rozšířené využívání rekvalifikací zaměřených k získávání základních řemeslných dovedností a nspecifických rekvalifikací (Slivka, 2016). Poté sem také patří individuální vyhledávání zaměstnavatelů dle konkrétních znalostí a dovedností uchazeče o zaměstnání (Slivka, 2016). Organizace spolupracující na poli zaměstnanosti Romů v JK: Úřad práce České republiky v Jihočeském kraji úzce spolupracuje stabilně se zhruba deseti neziskovými organizacemi, které se také zabývají mimo jiné zvýšením zaměstnanosti příslušníků romské populace (Slivka, 2016). Mezi nejdůležitější organizace dlouhodobě patří např. Městská charita České Budějovice, Salesiánské

středisko mládeže – DDM České Budějovice, Koníček o. s. České. Budějovice, ADRA o.s., ICOS Český Krumlov, Cheiron T o.p.s. atd. Vliv jejich činnosti na situaci Romů na trhu práce je pozitivní (Slivka, 2016).

Veřejně prospěšné práce patří k úspěšným pracovním místům (Slivka, 2016). Doporučení byli především uchazeči, kterým je při zprostředkování zaměstnání věnována zvýšená péče a jsou dlouhodobě evidováni na Úřadu práce, poté uchazeči ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí, dále uchazeči starší 50-ti let věku a osoby zdravotně postižené (Slivka, 2016). Tato vytvořená pracovní místa byla zaměřena především na údržbu veřejných prostranství a úklidové práce v obcích (Slivka, 2016). Podrobnější statistiky, které sledují zaměstnávání Romů prostřednictvím Veřejně prospěšných prací, nejsou sledovány (Slivka, 2016).

Úřad práce České republiky vytváří projekty, které se zaměřují na zaměstnanost lidí: Projekt Moje příležitost v Jihočeském kraji (Čejka, 2016). Cílem tohoto projektu je zlepšit postavení znevýhodněných cílových skupin na pracovním trhu (Čejka, 2016). Tento projekt umožňuje získat skutečnou praxi na pracovním trhu (Čejka, 2016). Připravuje osoby z cílových skupin na situace, které mohou nastat po celou dobu jejich kariérního života (Čejka, 2016). Tento projekt se zaměřuje na osoby mladší 30 let, uchazeče, jež jsou na trhu práce evidováni do pěti měsíců a déle než pět měsíců (Čejka, 2016). Cílové skupině osob, pro niž je projekt určen, chybí dostatečná praxe nebo uchazeči mají neuplatnitelnou aktuální kvalifikaci (Čejka, 2016).

Projekt Dobrá práce: Tento projekt se zabývá osobami, které jsou uchazeči o zaměstnání v evidenci více než pět měsíců a jsou starší 45 let (Černohorská, 2016). Zvýšená pozornost je věnována osobám starším 55 let věku a osobám s lehčími typy zdravotního omezení, také s evidencí nad pět měsíců (Černohorská, 2016). Tento projekt je zaměřen na měkké dovednosti a na praktické IT dovednosti (Černohorská, 2016). Individuální poradenství a vhodná individuální diagnostika těchto lidí nasměruje účastníky reálným směrem (Černohorská, 2016).

5.2 Možnosti řešení této problematiky za pomoci romských podnikatelů

Na toto téma jsem nenašla žádnou literaturu, proto jsem se rozhodla udělat daný výzkum, který je v Empirické části.

6 Výzkumný cíl práce a výzkumné otázky

Cílem bakalářské práce je popsat důvody, které vedly romské podnikatele k založení vlastní firmy, a zjistit, co je kritériem pro výběr svých zaměstnanců.

Účastníci výzkumu si prošli odmítáním v několika zaměstnáních, setkali se s rasovou nenávisí a nedoceněním, zároveň všechny respondenty výzkumu spojovala naděje na lepší život, v němž sami budou strůjci svého osudu, využijí plně svých znalostí a dovedností a budou moci pomáhat lidem, kteří se nalézají ve stejné životní situaci jako oni sami na počátku své kariéry.

Dalšími cíli je popsat složitou situaci Romů a jejich hledání pracovního uplatnění. Každý z participantů výzkumu v rozhovorech popisoval své pracovní neúspěchy v počátcích hledání zaměstnání, které se pojily s nedůvěrou ze strany zaměstnavatelů, příliš nízkými příjmy a ukládáním pracovních úkolů, které nebyly v souladu s nabytými dovednostmi respondentů. Mezi cíle práce patří také poukázat na odlišnosti pracovní kultury v romské firmě, zejména ve spojitosti se silnou návazností na rodinný život. Zachytit názory romských zaměstnavatelů na své kolegy Romy a porovnat rozdíl ve spokojenosti s romskými zaměstnanci, českými zaměstnanci či zaměstnanci hlásící se k jiné menšinové společnosti, při čemž všichni účastníci výzkumu hledí na prvním místě na zručnost a kvalitu odvedené práce, nedělají rozdíl vůči vzhledu či státní příslušnosti.

6.1 Výzkumné otázky

Pro potřeby výzkumné části práce jsem stanovila výzkumné otázky. Při jejich tvorbě jsem vycházela z výzkumných cílů. Dotazy výzkumného souboru budou kladeny na základě zvolených výzkumných otázek

VO1: Co motivovalo romské podnikatele k založení vlastní soukromé firmy?

VO2: Zaměstnávají romští podnikatelé ve svých firmách zaměstnance romské národnosti, či nikoliv?

VO3: Z jakého důvodu preferují tyto zaměstnance?

VO4: Motivuje romské podnikatele k zaměstnávání romských pracovníků snaha řešit problematiku nezaměstnanosti této cílové skupiny?

VO5: Setkávají se na straně příslušníků romské menšiny se zájmem o zaměstnání ve své firmě, či nikoliv?

7 Etické aspekty výzkumné sondy

V průběhu mého výzkumu byly dodržovány etické zásady. Pomocí informovaného souhlasu a následného jednání byla mnou zaručena ochrana práv účastníků: Účastníkům byla zajištěna naprostá anonymita údajů (nebyla uveřejněna jména osob, firem, institucí, či měst, kterými by mohli být respondenti identifikováni). Účastníci byli informováni o vymazání záznamu z použitého zařízení ihned po přepisu záznamu a opatřené informace budou využity pouze k výzkumnému účelu.

8 Popis metodologického rámce a metod

Za účelem dosažení výzkumného cíle byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Zvolené cíle a typ mé bakalářské práce podněcují k využití výzkumné metody kvalitativního výzkumu. Ve své práci jsem si vybrala a využila metodu moderovaného polostrukturovaného rozhovoru, prostřednictvím kterého jsem schopna opatřit odpovědi respondentů, jež jsou pro tento výzkum důležitou součástí. Polostrukturovaný rozhovor mi pomohl rozšířit potřebné informace a zajistit dosažení výzkumného cíle, zároveň mi bylo umožněno citlivě navázat na intimní témata spojená zejména s bolestivými zážitky z odmítnutého zaměstnání a nezájem ze strany zaměstnavatelů v souvislosti s jejich barvou pleti. Rozhovor s respondenty byl veden předem připravenými otázkami, avšak současně jsem dávala respondentům prostor pro vyjádření jejich zážitků a životních zkušeností související s danou otázkou. Jestliže měl respondent potřebu vyjádřit se podrobněji k souvisejícímu tématu, byl rozhovor prohlubován. Klíčové bylo se v rozhovoru vyjádřit k otázkám vytvořeným k výzkumným cílům.

Tento typ výzkumu může být nevýhodný v tom, že může dojít ke zkreslení odpovědí, například pokud respondent nechce vyjádřit své pocity nebo nenalezne dostatečnou důvěru a některé své životní okolnosti odmítne přiznat.

Kvalitu výzkumu jsem se snažila zvýšit tím, že jsem si před prvním rozhovorem vyzkoušela připravený rozhovor a jednotlivé otázky k dané problematice.

8.1 Metoda sběru dat a průběh sběru dat

Pro svůj výzkumný soubor jsem zvolila prvky sněhové koule. Oslovila jsem v první řadě osoby, které jsem znala, a poprosila je, jestli by mi mohli poradit s výběrem výzkumného souboru. Touto metodou se mi podařilo získat 5 respondentů, z toho se jeden potencionální respondent z účasti omluvil. Jeho neúčast přisuzuji tomu, že se jedná o celkem citlivé téma.

Prostřednictvím elektronických zpráv jsem kontaktovala respondenty z důvodu toho, že si ze začátku nepřáli hlasové hovory. Výhradně na respondentech jsem nechala čas a místo rozhovorů. Před začátkem jednotlivých rozhovorů jsem se všemi respondenty vedla společenskou konverzací a odpověděla jsem na jejich dotazy týkající se výzkumu. Respondentům jsem sdělila účel rozhovoru a typ otázek, které se v něm objeví. Předložila jsem účastníkům informovaný souhlas a současně jsem je poprosila o povolení, zdali mohou náš rozhovor nahrát na mobilní telefon. Pravdivé a přesné slovní výpovědi bývají dosaženy právě prostřednictvím zvukových záznamů. Začátek rozhovoru se vztahoval k seznámení a sebeoznačení respondentů v majoritní společnosti, protože by rozhovor nemohl začít, aniž by se sami respondenti označili za Romy. Někteří respondenti potřebovali navést otázkami, které jsem měla připravené, a někteří respondenti byli zase naopak výřečnější a sdělili mi o sobě více informací.

8.2 Metoda zpracování získaných informací a analýza údajů

Informace získané ze sluchového záznamu jsem převedla prostřednictvím přepisu do elektronické podoby. Znovu jsem si poslechla všechny rozhovory, aby byl přepis opravdu doslovný a předešla jsem nesrovnalostem, které by mohly vzniknout mezi psaným a sluchovým záznamem. Podle Miovského (2006) jsem vybrala k analýze informací, popisu a pro účely výzkumného šetření metodu případové studie vhodnou pro menší počet případů, která současně umožňuje zmapovat jednotlivé rozhovory a je schopna opatřit podrobné množství údajů.

V mém výzkumu jsem rozebírala rozhovory čtyř mužů. Popis a analýza rozhovorů spočívaly ve vyhledávání důvodů, které vedly romské podnikatele k založení vlastní firmy a jaká mají kritéria pro výběr zaměstnanců. Rozbory jednotlivých rozhovorů byly shrnuty do případových studií, jež jsou označeny příslušným kódem. V jednotlivých kazuistikách se nalézají odpovědi, které úzce souvisejí s typy výzkumných otázek. Pro větší přehlednost jsem rozhovory rozdělila do 4 kategorií, ty se v každé kazuistice opakují a shrnují tak dané otázky určité oblasti. Osnova kazuistik: 1)

Sebeoznačení respondenta v majoritní společnosti, 2) Zaměstnání, 3) Diskriminace, 4) Integrace.

Odpovědi se nacházejí u jednotlivých kazuistik a vztahují se k jednotlivým typům výzkumných otázek. Rozdělila jsem rozhovory do 4 kategorií pro lepší přehlednost. Tyto kategorie se opakují u každé kazuistiky a rekapituluji dané oblasti. Z toho jsem vypracovala výsledky výzkumných souborů.

9 Výzkumný vzorek

9.1 Charakteristika výzkumného souboru

Pro potřeby výzkumu jsem si stanovila přesné parametry k výběru participantů.

Kritéria pro strategii výzkumu:

- 1) Účastník výzkumu musí být Rom
- 2) Účastník výzkumu musí být osoba samostatně výdělečně činná
- 3) Účastník výzkumu musí zaměstnávat Romy
- 4) Účastník výzkumu se zúčastnil výzkumu dobrovolně

9.2 Popis výzkumného souboru

Ve výzkumném souboru jsou zastoupeni 4 muži, kteří se cítí být Romy, jsou podnikateli a mají ve svých firmách zaměstnance romské národnosti.

10 Výsledky výzkumné sondy

Nejdříve jsem udělala rozbor výpovědí mužů a následně jsem rozhovory zahrnula do tematických osnov, které usilují o vystižení hlavních myšlenek životních příběhů mužů.

10.1 Případová studie pana X

Sebeoznačení respondenta v rámci majoritní společnosti

Respondentovi X je 42 let a cítí se být Rom. Tento respondent je přesvědčen o tom, že převážná většina majoritní společnosti má na Romy negativní názor. Příčinou jsou podle něho média, které prezentují Romy jako ty, kteří se nechají živit od státu, okrádají lidi a fyzicky je napadají. Také špatně nese fakt, že média prezentují Romy pouze v negativním směru. On sám by naopak vyzdvihl Romy, kteří jsou integrováni a propagoval by je více v médiích a na kulturních akcích s většinovou společností.

Tento respondent je vyučeným zedníkem, ale se svým vzděláním není moc spokojen, uvažoval o tom, že by studoval dál, ale jak sám uvádí: „...*kvůli nedostatku času na učení a financím, jsem to neřešil.*“ Myslím, že se snaží svou chybu napravit za pomoci své dcery : „...*svou dceru vychovávám tak, aby pro ni škola byla prioritou a dosáhla vyššího vzdělání než já a mohla si snadno najít práci, která ji bude bavit.*“ Domnívám se, že je vzorným otcem, jehož prvotním cílem je zabezpečit rodinu.

Zaměstnání

Je podnikatelem v oboru stavební činnosti už 10 let, ale firmu s ručením omezeným si založil před šesti lety se svými romskými kolegy. Svě činnosti se věnuje už od mládí, protože pracoval brigádně ve svém volném čase, a tak se svou pracovní činností naučil. Hlavní příčinou, která respondenta vedla k podnikání, byly jeho negativní zkušenosti z pracovních pohovorů, protože převážná většina pohovorů mu nevyšla. A přestože některá vyšla, tak s prací nebyl spokojen. Jednalo se převážně o sezónní práce s velice nízkými platy a on se tak ocitl dlouhou dobu na Úřadu práce. Začátek jeho

podnikání nebyl vůbec jednoduchý, protože musel přesvědčovat potenciální spolupracovníky a zákazníky o své spolehlivosti. Své potenciální zákazníky vyhledával pomocí svých přátel, ale i za pomoci inzerátů uvedených v novinách a na internetu. Své nové zaměstnance musel přesvědčovat o tom, že dostanou plat formou týdenních výplat. Podle mého názoru to muselo být velmi náročné na psychiku respondenta, ale i pro celou jeho rodinu. Myslím si, že respondent je silná osobnost a jde si za svým cílem. Nyní má ve své firmě kolem 15 zaměstnanců na hlavní pracovní poměr, převážnou většinu tvoří Romové.

Velkou motivací začít podnikat byla pro respondenta snaha o osamostatnění se a nespolehat na to, že bude muset absolvovat pracovní pohovory, které mu nikdy nebyly moc příjemné. Další motivací bylo i zaměstnávání Romů, kteří mají stejné zkušenosti s hledáním práce jako on sám. Podle něho není jednoduché pro Roma získat práci u majoritní společnosti kvůli nedůvěryhodnosti, a proto je i větší zájem o zaměstnání v jeho firmě ze strany Romů.

Snaží se své zaměstnance motivovat tím, že jim dává denně odměnu 200 Kč za pravidelnou docházku do práce. Sám však říká, že někteří jeho zaměstnanci i přesto nejsou dostatečně spolehliví, ale prý se nejedná jen o zaměstnance romské národnosti. Myslím si, že je respondent chytrý a trpělivý. Oceňuji, že si našel cestu, jak motivovat a zároveň odměnit své zaměstnance, kteří jsou spolehliví.

Diskriminace a rasismus

Respondent X se domnívá, že se přímo s diskriminací a rasismem na vlastní osobu nasetkal. Jen si myslí, že se lidé na něho dívají skrz prsty kvůli jeho barvě pleti, protože mnoho osob podle něho dává na první dojem, a to se odráželo v jeho pracovní sféře. Většina firem se nejen informovala u ostatních firem, ale i přesto nadměrně své zadané zakázky kontrolovali. Respondent si však zachoval klidnou hlavu, neboť si byl jistý, že budou se zadanými zakázkami spokojeni, což se později potvrdilo.

Podle respondenta Romové nemají stejné šance uspět v pracovní sféře. Jedna z hlavních příčin je podle něho různá výchova v rodině, se kterou souvisí vzdělání a pracovní morálka. Je značně nespokojen s Romy z vyloučených lokalit. Podle jeho názoru se zde odráží chybně nastavený systém dávek a Romové z těchto lokalit se

nesnaží hledat práci a i přestože nemají dostatek financí, mají mnoho dětí. Dotazovaný si myslí, že romské děti potřebují vést k pracovní morálce, kterou musí vidět především u svých rodičů, aby je mohli v budoucnu napodobit.

Integrace

Respondent se domnívá, že je důležitá integrace Romů, ale je přesvědčen o tom, že stát zodpovídá za jejich velkou nezaměstnanost, neboť nevytváří dostatek integračních programů a projektů, které by pomohly Romy zaměstnat, a také zmiňuje chybný systém sociálních dávek a nízkou minimální mzdu. Další integrace by byla podle něho možná za pomoci více druhů rekvalifikačních kurzů, protože většina Romů nemá dostatečné vzdělání.

Situaci romské společnosti vnímá nepříznivě vzhledem ke zmíněným mediím, které podle něho ukazují pouze stinnou stránku Romů. Sám se snaží pomoci ostatním Romům tím, že jim zajišťuje spolehlivé zaměstnání a rád by, aby většinová společnost nedávala na první dojem a aby Romové měli větší šance získat zaměstnání, které pro ně bude finančně motivační.

Ostatním potencionálním zaměstnavatelům by doporučoval, aby při zaměstnávání Romů využívali denní motivační odměny a především chválu za dobře odvedenou práci.

10.2 Případová studie pana Y

Sebeoznačení respondenta v rámci majoritní společnosti

Respondentovi Y je 41 let a cítí se být Rom. Domnívá se, že v České republice většinová společnost není zvyklá na jinou barvu pleti a z toho důvodu se na Romy dívá pohrdavým způsobem. Je si jist, že v jiných státech tomu tak není, protože tamní lidé jsou zvyklí žít pohromadě s jinými rasami a jsou bezproblémové. V České republice dle něho jsou čeští občané trvale nespokojeným národem. Říká, že nejsou spokojeni, když občané z menšinové společnosti nepracují, ale ani nejsou spokojeni, když pracují. Tvrdí totiž, že berou většinové společnosti práci. Dotazovaný předpokládá, že když

většinová společnost bude dělat od útlého věku rozdíly v barvě pleti, tak nelze v dospělosti změnit názor těchto občanů. Velký problém spatřuje v tom, že Romové žijící slušným způsobem života, tedy jsou integrováni a neupozorňují na sebe, nejsou viditelní, bohužel ani v mediích. Naopak jsou viděni jen Romové, kteří nejsou integrováni do společnosti a upozorňují na sebe v negativním slova smyslu, a tito podle respondenta dělají ostudu nejen ostatním Romům, ale proto většinová společnost odsoudí i slušné Romy, což plyne z jeho výpovědi: *„...jednou, když jsem nastoupil do autobusu, tak jsem hledal místo a jedna pani se na mě podívala a schovala si kabelku.“* Podle mého názoru se respondent potýká velmi často s pocitem bezmoci a je zklamán většinovou společností.

Respondent Y je vyučen zedníkem a se svým vzděláním moc spokojen není, ale již se nad tím nepozastavuje. Je přesvědčen o tom, že jsou v České republice vysoké požadavky na vzdělání při hledání zaměstnání, ale vzdělání přitom není dostatečně finančně oceněno. Dodává, že i tak se musí stále ve svém oboru vzdělávat.

Zaměstnání

Tento respondent podniká v oboru lešenářské a stavební práce již 7 let a nyní má kolem 15 zaměstnanců na hlavní pracovní poměr. Svě zaměstnance podporuje ve vzdělání tím, že jim platí lešenářské zkoušky, aby získali lešenářské průkazy. O podnikání začal uvažovat, když dostal pracovní nabídky od známého. Zkusil pracovat jako osoba samostatně výdělečně činná proto, že byl dlouhou dobu evidován na Úřadu práce. Ale vzhledem k tomu, že tato práce byla velice vzdálená od jeho bydliště, začal sám hledat pracovní nabídky v okolí svého bydliště. I přesto, že byl několikrát odmítnut při hledání pracovních nabídek, své úsilí nevzdal. Motivací k založení vlastní firmy pro respondenta bylo, že se už nechtěl spoléhat na ostatní a chtěl být lépe finančně ohodnocen. Se svými romskými kolegy si postupem času založil Společnost s ručením omezeným.

Ve své firmě zaměstnává převážně Romy, ale má zde zastoupeny i zaměstnance z většinové společnosti, říká: *„...aspoň si můžou vydělat lepší peníze, i když se nedá vždycky na všechny zaměstnance spolehnout, ale je to individuální.“*

Preferuje zaměstnance romské národnosti, neboť je přesvědčen o tom, že Romové nemají takové šance sehnat finančně motivující práci především z důvodu nedostatečného vzdělání.

O práci v jeho firmě žádá mnoho zaměstnanců, ale nedá se vždy na všechny spolehnout. Proto motivuje především spolehlivé zaměstnance tím, že je finančně odmění za dobře odvedenou práci, což potvrzuje slovy: „...někdy je to poměrně značná částka, ale jen když kvalitně odvedou svou práci.“ Domnívá se, že z důvodu nedostatečného finančního ohodnocení volí Romové i nelegální práci a poté je i podle něho mnoho diskriminace a rasismu v České republice, a to se odráží na zaměstnanosti Romů.

Diskriminace a rasismus

Tento respondent se setkal s diskriminací, když byl při vstupu do večerního klubu odmítnut pořadatelem, ale domněnka se potvrdila až poté, kdy po jeho odchodu byly osoby z většinové společnosti vpuštěny. Příčinou je podle něho nejspíš negativní zkušenost s chováním Romů v tanečním klubu. V pracovní sféře se setkal s diskriminací a rasismem tehdy, když jako jediný Rom pracoval s většinovou společností a dodává: „...no a nejhorší bylo, když se něco ztratilo, tak první, na koho se ukazovalo, jsem byl já.“ Říká, že se naštěstí vždy našel pravý viník. Je přesvědčen o tom, že jednání zaměstnanců bylo způsobeno předsudky majoritní společnosti a barvou pleti respondenta. Je rozhořčen tím, že majoritní společnost odsuzuje osoby z menšinové společnosti, aniž by k tomu měla jakýkoliv důvod.

Nezaměstnanost Romů má podle respondenta dvě příčiny. Jedna je ta, že Romy nechtějí nikde moc zaměstnávat především kvůli předsudkům a nedostatečnému vzdělání. Druhou příčinou nezaměstnanosti Romů je podle respondenta jejich pohodlnost, chybný systém sociálních dávek a nedostatečný zájem o nezaměstnané Romy. Danou situaci by respondent Y řešil prostřednictvím většího počtu projektů zaměřených na nezaměstnané Romy a oslovením romských podnikatelů, kteří by dostávali za zaměstnané Romy i malé dotace.

Integrace

Respondent je přesvědčen, že integrace Romů je z hlediska vlády nedostatečná a je mnoho Romů, kteří toho využívají. Respondent má na mysli již zmíněný systém dávek. Z toho usuzuji, že pan Y se sám stydí za lidi své vlastní národnosti, kteří systému dávek zneužívají.

Situaci romské společnosti v České republice vnímá záporně, neboť podle jeho názoru je majoritní společnost negativně zaměřena na romskou společnost: *„Rom někomu ublíží a je z toho demonstrace proti všem Romům, a když to samý udělá Čech, tak se nic neděje, nikdo to neřeší.“* V České republice by změnil systém sociálních dávek, aby byli Romové nuceni hledat zaměstnání a získávali by za určité odpracované roky bonusy od státu. Platilo by to pro všechny dlouhodobě nezaměstnané osoby a poté by rád změnil přístup většinové společnosti k menšinové společnosti. Sám se snaží zaměstnávat Romy a žít spořádaným životem. Také říká, že v některých romských rodinách chybí pracovní vzory, přísnější vedení, disciplína, důraz na pracovní morálku a slušné chování. Jinak podle respondenta jsou členové romské rodiny na sebe silně citově vázáni. Proto se domnívám, že právě rodinná láska je pro Romy na nejvyšší příčce v hodnotovém systému a největší motivací, proč chodit do zaměstnání a vydělávat peníze, tedy zabezpečit svou rodinu.

Ostatním potencionálním zaměstnavatelům by doporučoval při zaměstnávání Romů, aby nedávali na první dojem v negativním slova smyslu při pohovoru a dodává: *„Neni Rom, jako Rom“*.

10.3 Případová studie pana Z

Sebeoznačení respondenta v rámci majoritní společnosti

Respondentovi Z je 35 let a také se cítí být Rom. Tento respondent je přesvědčen o tom, že většinová společnost má na Romy jednotný názor a říká: *„Všechny Romy hází do jednoho pytle“*. Jednu z možných příčin tohoto názoru vidí v historické části romské společnosti a říká: *„... když se podíváte do historických knih, který píšou o Romech, tak*

se tam nikdy nepíše o tom, že Romové jsou poctiví, pracovití lidé, žijící spořádaným životem, vždy se tam píše o Romech, jako o zlodějích, kočovnicích, který vyhánějí z vesnic, obchodujících se vším možným." Myslí si, že když už jsou Romové od minulosti spojování s tímto chováním, že není moc šancí na to, aby se to v dnešní době změnilo.

Sám by oslovil Romy, kteří se živí poctivě a žijí jako většina občanů. Organizoval by různá společenská sezení a kulturní akce pro ně i veřejnost, aby většinová společnost poznala i tuto část romské společnosti. Se svým vzděláním je vcelku spokojen, je vyučen v oboru zednictví. Dříve si chtěl zvýšit vzdělání, studovat dále, ale kvůli nedostatečným financím musel chodit do práce a poté se mu už nechtělo vracet zpět do školy. Nejspíš si zvykl na peníze a postrádal hlavní účel vzdělání jako finanční motivaci. Je přesvědčen o tom, že v dnešní době musí mít člověk štěstí na práci, když nemá dostatečné vzdělání, aby si vydělal uspokojivé množství financí, které nepokrývá jen poplatky spojené s bydlením a stravou. Svě děti by chtěl jednou vést k píli, pravdomluvnosti, cílevědomosti, ctizádosti podle vzoru ve své budoucí rodině. Je otázkou, zda je povede i ke vzdělání v kontextu s jeho životními zkušenostmi.

Zaměstnání

Tento respondent podniká v oboru stavební činnost už 6 let. Má ve své firmě přibližně 12 zaměstnanců pracujících na hlavní pracovní poměr a zbytek zaměstnanců brigádně. Předtím byl zaměstnán několik let, ale postupem času nebyl spokojen s finančním ohodnocením a s tamním pracovním vedením, a proto odešel. Poté zkusil pracovat jako osoba samostatně výdělečně činná pro svého známého se svými dalšími romskými přáteli, kteří v současnosti s ním spolupracují. Ze začátku to bylo pro respondenta těžké, protože neměl dostatek financí kvůli dlouhým splatnostem faktur a mnohdy si musel i půjčovat peníze, aby vyplatil ty, kteří s ním pracovali. V jeho firmě je zastoupena převážná většina Romů, poté Slováci, Ukrajinci i Češi. Ve své firmě preferuje zaměstnance, na něž se dá především spolehnout, a zastanou jakoukoliv pracovní činnost v oboru. Romy začal upřednostňovat až postupem času, protože se mu s nimi lépe spolupracuje a domnívá se, že není pro ně jednoduché získat práci za dostatečné množství peněz, jako jim umožňuje on za dobře odvedenou práci. Na tomto příkladu lze pozorovat národnostní kohezi a altruistické chování, které pan Z projevuje

k jednotlivým členům stejné národnosti. U respondenta je ale na prvním místě spolehlivost zaměstnanců, a když se na ně nedá spolehnout, řeší to nejdříve pokutami a až poté dochází k propouštění, ale to je jen zřídká.

Své zaměstnance motivuje tím, že jim přidá finanční odměnu za dobře odvedenou zakázku a za to, že jsou spolehliví a chodí pravidelně do práce, dostávají týdenní výplaty a někteří i prémie, což se mu osvědčilo. Negativní zkušenosti měl se svými zaměstnanci, když je platil hodinově, protože toho využívali a nepracovali, když nad nimi nestál dozor. Z toho důvodu začal platit své zaměstnance úkolově. Říká:

„...člověk musí být trpělivý, při zaměstnávání lidí, ať jsou jakýkoliv pleti a národnosti.“ Domnívám se, že podle zkušenosti pana Z Romové žijí více přítomnosti, proto je tato forma odměny pro ně účelnější.

Respondent si myslí, že v dnešní době není jednoduché pro Roma získat práci především kvůli jejich nedostatečnému vzdělání, nedostatku práce a chybnému systému sociálních dávek, na který si někteří Romové zvykli, a k tomu pracují nelegálně.

Diskriminace

S diskriminací se respondent osobně nesetkal, své zakázky získával za pomoci svých známých podnikatelů, kteří mu důvěřovali.

Chtěl by, aby lidé nebyli podezíraví a nerozdělovali ostatní lidi podle barvy pleti. Myslí si, že Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře, i když sám říká, že si tím není jistý kvůli vzdělanosti Romů. Domnívá se, že za jejich nedostatečné vzdělání může především výchova v rodině a rodinné vzory. Výchova je podle něho v romských rodinách individuální. Je přesvědčen o tom, že v některých romských rodinách kvůli nedostatečné vlastní výchově a absenci rodinných vzorů později sami rodiče nezvládají výchovu svých dětí. Existují také romské rodiny, které vychovávají své děti tak, aby se snažili něco v životě dokázat a vzdělání pro ně bylo prioritou.

Jednu z příčin špatné výchovy romských dětí vidí v tom, že jsou Romové seskupováni do vyloučených lokalit a různých ghett, kde převážná většina dospělých nepracuje a děti vychovává ulice. Je otázkou, co dělají rodiče dětí, když nepracují, zda není rodina zatížena nějakou formou patologického chování, proč své děti nevychoávají, když nejsou zaměstnaní. Podle mého názoru neznají jiný způsob

výchovy, protože jim samotným byl odepřen, či jim nikdo neukázal, jak se správně žije v rodině, kde oba rodiče jsou řádně zaměstnaní a vedou své děti také ke slušnému zaměstnání. Dobré rodinné vzory by měly být pro děti podle respondenta základem, který budou chtít v budoucnu napodobit.

Integrace

Integrace Romů je pro tohoto respondenta důležitá, ale myslí si, že se v České republice nepovede integrovat zbytek Romů. Ti, co se integrovat chtěli, tak jsou již podle respondenta většinou integrováni. Ostatní Romové by se možná mohli integrovat, podle respondenta dalším vzděláním, a navrhl, že by mohla být založena škola pro dospělé Romy, což je podle mě zajímavý nápad, poté by se mohli integrovat rekvalifikačními kurzy. Jako nejdůležitější pro integraci považuje bydlení mezi většinovou společností a setkávání na společenských akcích a poznávání jiných kultur.

Podle mého názoru je hlavním problémem slučování jedinců do společensky vyřazených lokalit, společnost by měla usilovat o jejich začlenění a ne o marginalizaci, jako jsou romská ghetta.

Situaci romské společnosti nevnímá tak negativně jako ostatní respondenti, protože je přesvědčen o tom, že někteří Romové pracovat nechtějí, ale takoví jsou i lidé v majoritní společnosti a je jich i více. Podle něho však vyčnívají právě Romové kvůli barvě pleti. Domnívám se, že právě fyziognomické charakteristiky jsou důležitým a snadným ukazatelem pro označení patologických forem chování ve společnosti.

Chtěl by, aby v České republice nezáleželo především na barvě pleti občanů, ale na povahových vlastnostech a charakteru jedince. Z vyprávění pana Z plyne, že by se lidem jistě osvědčilo vyvinout alespoň minimální snahu o poznání člověka romské národnosti a až po tom si o něm udělat svůj názor.

Ostatním potencionálním zaměstnavatelům by doporučoval při zaměstnávání Romů, aby je především chválili za práci, protože Romové na to moc nejsou zvyklí, a dávali jim týdně malou finanční odměnu za to, že jsou spolehliví a pracovití.

10.4 Případová studie pana Ž

Sebeoznačení respondenta v rámci majoritní společnosti

Respondent Ž je ze všech respondentů nejstarší, je mu 43 let a také se cítí být Romem. Tento respondent se domnívá, že většinová společnost odsoudí Romy dříve, než je poznají. Příčinu spatřuje i v mediích, která vždy při jakékoliv trestné činnosti, kterou spáchá Rom, upozorní na to, že to byl Rom, a lidé, kteří sedí doma u televizních obrazovek či internetu a osobně neznají žádné Romy, tak si na ně udělají vlastní negativní názor. Na druhou stranu existuje podle respondenta i další problém, a to nevychovanost Romů, především mládeže. Jsou to Romové, kteří na sebe neustále upozorňují buď venku, nebo v obchodních domech tak, že na sebe křičí, nadávají, někdy se i perou, většinou se jedná o romskou mládež. Toto chování může v naší společnosti vzbudit strach z romské kultury a poskytují tak jedinci názor k vytvoření si komplexního obrazu jedince.

Respondent Ž si myslí, že lidé z většinové společnosti se dají přesvědčit o tom, že jsou i slušní Romové, ale jen pokud tito Romové žijí v jejich blízkosti nebo s nimi vyrůstají. Tím si udělají vlastní názor na Romy na základě dobré osobní zkušenosti a nebudou ovlivněni medií, která mají velký vliv na lidi a utváří jim tak umělý názor.

Tento respondent je jako jediný vyučen v jiném oboru než ostatní respondenti. Jeho obor byl mechanik a opravář kolejových vozidel. Dříve nebyl se svým vzděláním moc spokojen, nyní už to neřeší. Vzdělání je pro respondenta důležité, ale předtím si to prý moc neuvědomoval. Hlavně nebyl dostatek rodinných financí a v mladém věku musel chodit brigádně pracovat, kde se i sám naučil obor, ve kterém nyní pracuje.

Respondent má dvě děti, které se snaží co nejlépe vychovat. Především chce, aby dělaly práci, která je bude bavit, a také chce, aby měly životní cíle, o které budou usilovat. Chce toho dosáhnout za pomoci řádné a někdy i přísnější výchovy, aby si uvědomili, že dnes není nic zadarmo. Pan Ž se jeví jako muž, který si prošel těžkými životními zkušenostmi, a proto nechce, aby to samé prožily jeho vlastní děti.

Zaměstnání

Respondent podniká v oboru lešenářské a stavební práce a má založenou Společnost s ručením omezeným. Podniká už 15 let a má momentálně kolem 10 zaměstnanců na hlavní pracovní poměr a zbytek zaměstnanců pracuje brigádně, podle velikosti zakázek. Začátky byly pro respondenta náročné, protože se musel veškeré věci ohledně podnikání naučit a vyřídit převážně sám. Trochu mu pomohl jeho známý, který v tu dobu už určitý čas podnikal, řekl mu, na co si má dávat pozor. Negativní zkušenosti měl při hledání zaměstnanců přes inzerát. Dodává: „*No, tak nejhorší bylo sehnat lidi přes inzeráty, hlavně protože se po telefonu domluvily veškeré podmínky, se kterými souhlasili, a když měli přijít podepsat smlouvy, tak řekli, že nemají o práci zájem.*“ Důvodem je podle respondenta nedůvěřivost a předsudky, které v sobě lidé mají. Tito potenciální zaměstnanci byli vždy z většinové společnosti. Domnívám se, že pan Ž musel být zklamaný, ale obdivuji ho za jeho pevnou výdrž a ochotu dále hledat zaměstnance a řešit vzniklé druhy problémů.

Motivací k založení firmy bylo nedostatečné finanční ohodnocení i přesto, že většinou dělal práci, která ho bavila. Pokusil se tedy pracovat na živnost s několika romskými kolegy, kterým se také nedařilo sehnat práci. Ve své firmě preferuje zaměstnance, na které se dá spolehnout. Přiznává ale, že si s Romy rozumí nejlépe. Je přesvědčen o tom, že je hodně Romů, kteří mají negativní zkušenosti se svými zaměstnavateli z většinové společnosti. Domnívá se, že Romové u něho práci vyhledávají, protože s nimi jedná jinak než zaměstnavatelé z většinové společnosti. Uvádí, že mají mezi sebou i volnější vztahy.

Své zaměstnance motivuje tím, že jim dává finanční odměny, když dobře odvedou práci, a také po každé větší dobře odvedené zakázce udělá pro své zaměstnance děkovné pohoštění. Je přesvědčen o tom, že když je dobře člověk finančně odměněn a pochválen, tak je u svého zaměstnavatele spokojen.

Myslí si, že pro Romy se světlejší pletí je hledání práce jednodušší. Stejně jako když nemají typické romské příjmení, protože v tom případě ostatní nedávají hned na první dojem. Pan Ž mluví z vlastní zkušenosti a toto společenské jednání na základě pouhé barvy pleti ho velice mrzí.

Diskriminace

Respondent je přesvědčen o tom, že se ze začátku svého podnikání setkal osobně s diskriminací v pracovní sféře a dodává: „...zrušili mi zakázku, když sme se setkali osobně kvůli podepsání smluv.“ Tvrдили mu, že právě našli levnější firmu, která zakázku převezme, později se od jiné firmy dozvěděl, že s ním odmítli spolupracovat z důvodu toho, že je Rom. Domnívá se, že většina majoritní společnosti má na Romy negativní názor i přesto, že je neznají osobně. Pociťuje zklamání z toho, že musí neustále někoho přesvědčovat, že jeho barva pleti nerozhoduje o jeho chování. Respondent by byl rád, kdyby lidé spolu komunikovali, aniž by měli předsudky kvůli barvě pleti. Je přesvědčen o tom, že Romové mají stejné šance pracovat, ale není jim to vždy umožněno. Na druhé straně existují Romové, kteří jsou na práci příliš pohodlní. Také si respondent myslí, že výchova romských dětí je podobná jako ve většinové společnosti, ale mají větší citové vazby mezi sebou. Je přesvědčen, že majoritní společnost nemá takové citové vazby, někdy si neváží svých rodin a říká: „...většina Čechů si neváží svých rodičů a prarodičů a nechaj je žít samotný v bytě, nebo je rovnou dají do nějakých důchodků a navštěvujou je jen, když jim přijdou peníze z důchodu.“

Důležité by podle respondenta bylo, kdyby romské děti měly vzory, které se budou snažit napodobit, což ve vyloučených lokalitách většinou není. Také je přesvědčen o tom, že potřebují řádnou výchovu, morálku a ne nezájem ze strany rodičů, kdy děti vyrůstají na ulici a nemají žádný denní režim. Říká, že nejde pouze o romské děti, jde o všechny problémové děti. Vinu dává především rodičům, protože nejsou pro děti dostatečným vzorem a děti vidí především život rodiny, ve které vyrůstají, a to jsou mnohdy gambleři, drogově závislí, nebo jsou prostě jen pohodlní a čekají na sociální dávky. Hlavní vidinou dosažení peněz je pro ně mít děti, protože za ně budou dostávat pravidelně rodičovský příspěvek, ze kterého často vyžije celá rodina.

Integrace

Respondent se domnívá, že o integraci Romů lidé nestojí. Říká: „Bud' Romové integrování jsou a ty co nejsou, už asi ani nebudou.“ Ale i tak by se mohli integrovat podle respondenta různými vzdělávacími programy zaměřenými na Romy se základním vzděláním, protože těch je podle respondenta nejvíce a také pro ty, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní.

Situaci Romů v České republice nevnímá respondent moc dobře, především pokud Rom něco špatného udělá. Podle respondenta se ukazuje na Romy a nadávají na ně hlavně v internetových diskuzích, kde jsou především rasistické nadávky a urážky.

V České republice by rád změnil systém sociálních dávek, aby Romové byli více zapojováni do pracovních procesů, které by mohly organizovat Úřady práce za pomoci dalších Romů.

Sám respondent se snaží zaměstnávat co nejvíce Romů, vzdělávat je v oboru lešenářství a zapojovat je na firemních večírcích s ostatními firmami do většinové společnosti, aby společně komunikovali a lépe se poznali. Respondent říká, že jsou dokonce zváni na veškeré firemní akce, protože je s nimi legrace a jsou oblíbení.

Ostatním potenciálním zaměstnavatelům by doporučoval při zaměstnávání Romů ze začátku přísnější jednání, trpělivost a za dobře odvedenou práci jakoukoliv motivační odměnu a utvoření si jasných hranic.

11 Výsledky výzkumu

VO1: Co motivovalo romské podnikatele k založení vlastní soukromé firmy?

Oslovené respondenty motivoval k založení vlastní soukromé firmy nedostatek finančních prostředků a negativní zkušenosti při hledání vlastního zaměstnání. Nedostatek financí se projevil jako prvotní motivace k osamostatnění a následně založení své vlastní firmy. Jednou ze základních myšlenek při zakládání své firmy byla snaha pomoci zaměstnat co nejvíce Romů, kteří se osobně během svého života setkali s narázkami a odmítnutími ze strany většiny zaměstnavatelů. Panu X přišla zajímavá pracovní nabídka od svého známého, kterou stálo za to zkusit. Prvotní motivací byly pro pana Y peníze. Byl si jist tím, že umí práci dobře a hlavně ho tato práce naplňovala, a to ho vybudilo k podniknutí dalších kroků ve snaze založit svou vlastní firmu. Pan X tvrdí: „...peníze byly velkou motivací a pak jsem nechtěl absolvovat další pohovory a čekat, jestli mě někdo milostivě zaměstná“. Z výpovědí respondentů vyplývá, že se nechtěli spoléhat na někoho cizího, který bude mít v rukou jejich budoucí život a finanční ohodnocení. Právě to vyvolalo prvotní myšlenku na založení své vlastní firmy. Například pan Y se nechce nikoho prosit, aby ho zaměstnal, podle něj, za pár korun. Participanty podle výsledku výzkumu spojuje pocit sounáležitosti i soucitu k příslušníkům stejné kultury, kteří hledají práci. Respondenti otevřeně přiznávají, že v této zemi panují především předsudky k jiným etnickým skupinám, také rasismus a sami na vlastní kůži poznali, jak je těžké si důstojně sehnat práci a nezažít diskriminaci během obcházení nabídek o zaměstnání.

VO2: Zaměstnávají romští podnikatelé ve svých firmách zaměstnance romské národnosti, či nikoliv?

Respondenti uvedli většinovou obsazenost pracovních míst romskými zaměstnanci ve své firmě. Pan X ve své firmě zaměstnává zhruba 70% zaměstnanců hlásící se k romské národnosti. Národnostní složení svých zaměstnanců uvádějí participaci výzkumu zejména romské, slovenské, ukrajinské a české. Respondenti uvedli, že Romové tvoří většinovou obsazenost pracovních míst a stále se k nim hlásí další

Romové, kteří chtějí pracovat pro romskou firmu. Ke snaze zaměstnávat příslušníky romské národnosti patří také zapojovat je do různých společenských akcí související s firemní kulturou. Například pan Ž své zaměstnance zve na firemní večírky, protože je s nimi legrace a jsou oblíbení.

Respondenty spojuje myšlenka, že důvod, proč jejich firmy vyhledávají příslušníci romské národnosti, je nezaujatost vůči barvě jejich pleti a solidní přístup bez předsudků. Poté i naděje, že najdou porozumění a budou moci předvést, co v nich doopravdy je. Pro participanty je směrodatná skutečnost, jak jedinec dokáže splnit svůj úkol. Ve výsledcích bylo zjištěno, že majitelé firem upřednostňují prvotně spolehlivé Romy a poté až zaměstnance jiné kultury či národa, ale především je zajímá, jak jsou v práci šikovní a spolehliví.

VO3: Z jakého důvodu preferují tyto zaměstnance?

Z výpovědí respondentů plyne, že mezi hlavní důvody preference romských příslušníků jako potencialních zaměstnanců je jejich osobní zkušenost s nepřijetím a neúspěšné pokusy získat práci, zejména však snaha o podání pomocné ruky a nastartování jejich pracovní kariéry. Pan Y říká: „...*ty, co chtěj dělat, tak dneska nemaj takovou šanci sehnat dobrou práci, tak se je snažim aspoň vzdělavat, protože se mnou chodí na lešenářský zkoušky, ale jen někdo.*“ Pan Ž jednoduše prohlásil, že si s Romy více rozumí. U pana Z mají Romové vždy šanci uspět při hledání zaměstnání, pokud přistoupí na jeho podmínky, kde prvotní je spolehlivost, poté až znalosti a dovednosti. Pan Ž také hovoří o spolehlivosti a schopnosti pracovat jako o jasném ukazateli pro přijetí pro zaměstnání, což potvrzuje slovy: „*Tak já hlavně preferuju spolehlivý lidi a taky, aby něco uměli, neříkám, že nedávám přednost Romákům, ale stejnou šanci pro přijetí má i Čech, Slovák, nebo Ukrajinec, i když se více zaměřuju na Romy*“.

VO4: Motivuje romské podnikatele k zaměstnávání romských pracovníků snaha řešit problematiku nezaměstnanosti této cílové skupiny?

Ano, u respondentů byla patrná solidarita a sklony k altruismu k příslušníkům stejné národnosti jako jsou oni sami. Například pan X řekl: „*Ano, byl to jeden z cílů,*

protože v dnešní době moc na výběr práce není a kor pro Roma“. Ale pan Z říká, že Romy začal upřednostňovat až postupem času, protože jeho prvotní cíl byl stabilizace firmy, a až poté začal přemýšlet o romské nezaměstnanosti. Zajímavá je zkušenost pana Ž, který se domnívá, že je mnoho Romů, kteří chtějí pracovat a nemohou sehnat zaměstnání, což dokazuje také jeho tvrzení: *„...jsou Romové, který pracovat chtějí a taky mají hodně negativní zkušenosti u zaměstnavatelů, Čechů“.* Z rozhovorů je patrné, že respondenti se snaží najít individuální cestu ke každému pracovníku zvlášť, mají snahu a trpělivost řešit otázku nezaměstnanosti romských příslušníků tím, že je zaměstnají ve své firmě a budou se je snažit poznat, zejména jejich pracovní návyky a v souladu s nimi přiměřeně reagovat na jejich potřeby za účelem oboustranné spokojenosti. Oslovení respondenti se nebáli zkoušet různá řešení ve snaze motivovat romské zaměstnance k vyššímu výkonu a ke kvalitněji odvedené práci formou odměn za dobře odvedenou práci. Například pan X říká: *„Motivujeme je tím, že jim dáváme denně 200 korun, když chodí pravidelně do práce, ale i tak některý dostatečně spolehliví nejsou, ale nejedná se jen o Romy.“* Respondent Z říká: *„... když jsou spolehliví a chodí pravidelně do práce, dostávají týdenní výplaty a někdo i prémie.“* Z výsledku lze usoudit, že zaměstnavatelé se nebáli si hledat způsoby, jak zajistit dobrou pracovní morálku svých zaměstnanců, aby se mohli spolehnout na to, že přijdou do práce, odvedou svou práci kvalitně a na druhou stranu jejich zaměstnanci se mohou každý den těšit na svou odměnu. Respondenti uvedli, že se snaží prostřednictvím zaměstnávání příslušníků romské národnosti ukázat ostatním lidem jejich dobré vlastnosti v návaznosti na negativně zaměřenou reklamu, která se podle nich šíří masovými mediemi.

VO5: Setkávají se na straně příslušníků romské menšiny se zájmem o zaměstnání ve své firmě, či nikoliv?

Respondenti se ve svých výpovědích shodují na skutečném zájmu o zaměstnání ze strany příslušníků romské národnosti a přiznávají, že jsou zaměstnáváním romských příslušníků ve své firmě známi. Například pan Y uvádí: *„ Jo, pořád chodí nový a nový, ale taky ne všichni za to stojí a dá se na ně spolehnout, ale nemluvim pouze o Romech, je to o lidech, prostě si držim ty, co za to stojí a dá se na ně spolehnout a oni to moc*

dobře ví.“ Z výsledků se domnívám, že mezi romskými zaměstnateli a jejich romskými pracovníky panuje silnější pocit důvěry a přátelských vztahů nejen na pracovišti, ale také v osobním životě. Tuto mou domněnku potvrzuje také výpověď pana Ž, který prohlašuje: „Jo, myslím, že jo, protože podle mě s nima jednáme jinak, než Češi a vzájemně si k sobě dovolíme víc, někdy děláme srandy, je to takový volnější.“

Z výpovědí respondentů je patrná hlubší náklonnost k potencionálním romským zaměstnancům, především vzhledem ke stylu komunikace. Také navzájem ví, co si k sobě mohou dovolit, a nebojí se jeden druhému něco vytknout, když není spokojen nejen s jeho prací, ale také s jeho osobním chováním, či poznámkou, která se netýká pracovní sféry.

12 Závěrečné shrnutí výzkumné sondy

Z výsledků je patrné, že by se osvědčilo přizpůsobit finanční odměny zaměstnancům romské národnosti dle jejich životních potřeb, tedy finančně je motivovat. Například každý den určitou částkou v hotovosti, přidání 200 Kč denně za spolehlivost aplikovat ve firmách, kde mají zaměstnance romské národnosti, čímž by se zaměstnavatelé mohli těšit z lepších pracovních výsledků a větší spolehlivosti u zaměstnanců, než kdyby tuto částku dostali na konci měsíce. Možná by se osvědčily i týdenní výplaty zaměstnanců romské národnosti, protože Romové žijí často ze dne na den a neřeší případnou budoucnost. Není v dnešní době jednoduché zaměstnávat spolehlivé zaměstnance, tito zaměstnavatelé přizpůsobují své firmy svým zaměstnancům.

Za výstup bakalářské práce lze považovat kolegiální romských podnikatelů a ochotu pomáhat Romům najít své pracovní zařazení, učit je pracovními návykům, odpovědnosti, aby se na ně zaměstnavatel mohl spolehnout a nemusel jen doufat, že druhý den do práce přijdou, už jenom například přijít každý den do práce či setrvat v práci. Jak respondenti negativně vnímají ovlivnitelnost společnosti medií a utvoření umělého, zkresleného názoru na Romy. Za zajímavé zjištění lze považovat vyšší míru otevřenosti a upřímnosti mezi Romy, ať už se jedná o zaměstnavatele a jeho zaměstnance či na úrovni kolegů. Mezi Romy, jak ukazují výsledky výzkumu, panuje přátelský vztah a ochota ztratit svůj čas zaměstnavatele tím, že pomůže svým trpělivým přístupem naučit svého zaměstnance, jak by to v práci mělo vypadat. Myslím, že na romských firmách je jedinečné to, že jejich zaměstnanci se nemuseli plně přizpůsobit chodu společnosti, ale firma se přizpůsobuje také svým zaměstnancům a mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem panuje jakýsi dialog, na základě kterého se formují pracovní návyky, ale také dlouhodobé přátelské vztahy. Výzkum ukazuje spokojenost Romů na pracovišti, která je podnícena finančními odměnami, ale také přátelskými vztahy na pracovišti a právě tento druh lidské náklonnosti a altruismu motivuje Romy nejen pravidelně docházet do zaměstnání, ale také setrvat v něm a být tak v kontaktu se svými kolegy, zaměstnavateli, ale především se svými zaměstnanci.

13 Diskuse

Za velmi důležité považuji zjistit, do jaké míry respondenti odpovídali na jednotlivé dotazy pravdivě, bez zaujetí tématem a s chutí prezentovat se lépe než ve skutečnosti. Zejména, zda byly jejich výpovědi v souladu s vlastními pocity při hledání zaměstnání a zda byli upřímní z hlediska důvodů preference Romů jako svých zaměstnanců. Výsledky výzkumné sondy ukazují na preferenci zaměstnávání Romů jako snahu pomoci jim při vstupu do pracovního života, naučit je pracovním návykům a zodpovědnosti, což svědčí o romské soudržnosti, jak popisuje například Unucková (2007), která tvrdí, že Romové považují svou rodinu jako hlavní zdroj svých základních potřeb, jejíž členové se chrání navzájem. Domnívám se, že tento vztah solidarity a důvěry se projevuje také v romském pracovním kolektivu.

Říčan (1998) popisuje vnímání práce Romů jako neohodnocenou práci Romů v kontextu se systémem sociálních dávek, které mnohdy převyšují minimální plat.

Ve výzkumu se objevil důvod zaměstnávání romských příslušníků – naučit je zodpovědnosti a postavit se na vlastní nohy za cílem řádně uživit svou rodinu.

Podle Urbana 2015 může připadat mladým Romům zbytečné chodit do školy, protože znají příběhy, kdy vzdělání nepomohlo k dosažení lepší kariéry ani vyššího platu. Z výzkumu je patrné, že všichni respondenti výzkumu nebyli v předchozích zaměstnáních hodnoceni podle svých znalostí a dovedností, ale měli pocit, že pouze za to, že mají tmavou pleť, tak s nimi bylo jednáno neúměrně, navzdory tomu, co umí, což se projevilo jako primární popud k založení vlastní soukromé firmy.

Vašečka (2006) říká, že Romové, kteří mají nízké vzdělání a minimální kvalifikaci, mají minimální šanci získat zaměstnání. Někteří zaměstnavatelé upřednostňují podle respondentů výzkumu neromské zaměstnance kvůli předsudkům vzniklých u většinové společnosti (Vašečka, 2006). Také si myslí, že mají špatnou pracovní morálku a disciplínu a jsou nespolehliví, nemají pracovní návyky a jsou problémovější než zaměstnanci většinové společnosti (Vašečka, 2006).

Rovněž se domnívám, že prostřednictvím delšího odstupu času mohlo dojít k vytrácení či vytěsnění některých zásadních okamžiků z paměti respondentů

v budování své kariéry, díky nimž mohl být rozhovor barvitější. Je však také možné, že některé zážitky či postřehy úmyslně nezmiňovali, nebo se báli přiznat některé okolnosti, které mohly být zásadní v jejich pracovním vývoji.

Před začátkem tázání se respondentů bylo nutné zeptat se jich na jejich mínění o sobě samém, jak se identifikují a za koho se považují. Teprve v návaznosti na jejich výpověď bylo možné klást další otázky ohledně jejich pracovního života. Miko (2010) hovoří o prvcích romské nesnášenlivosti, která tkví v pouhé barvě pleti. Z výsledků vyplynulo, že respondenti usilující o zaměstnání byli často po telefonickém rozhovoru se zaměstnavatelem přizváni k osobnímu rozhovoru s pozitivním pocitem, po osobním setkání se však přístup potencionálního zaměstnavatele negativně bez oprávněné příčiny změnil. Podle respondentů právě kvůli viditelné odlišnosti v barvě pleti. Zároveň podle Jakoubka a Hirta (2004) může být odlišná barva pleti spojována s nepřizpůsobivostí jako osobnostním rysem, který by se mohl v zaměstnání u Romů projevit. Ve výzkumu se objevily názory nesouhlasu a zklamání nad myšlením českých zaměstnavatelů, kteří si je podle participantů výzkumu ani nevyzkoušeli před tím, než je zaměstnali, ale rovnou je odmítli, což pouze posilovalo účastníky výzkumu v realizaci své vlastní firmy a nápravy těchto etických standardů. Během realizace výzkumu mě napadla otázka, co si myslí romský podnikatel, jaké má vůbec postavení ve společnosti při jednání s ostatními podnikateli, jak se cítí v domnění opovržení a možným strachem z cizí kultury ze strany českých občanů. Na tyto otázky jsem se snažila získat odpovědi během rozhovorů, ale dokáži si představit, kdybych zaměnila výzkumný vzorek, respondenti by mohli mít odlišné názory a jiné pocity při hledání práce a zakládání své vlastní firmy, protože každý zážitek tkví v jedinečnosti a neopakovatelnosti, což je podstatou kvalitativního výzkumu. Na výzkumu se podíleli pouze ti respondenti, kteří byli ochotní se na výzkumu podílet a otevřeně sdílet své pocity a zážitky. Velikost zkoumaného souboru je menší, což nemusí znamenat deficit v závislosti na homogenitě daného vzorku a detailního množství informací získaných od participantů výzkumu.

Pro Romy je jejich rodina na prvním místě a to se projevilo také ve výzkumné sondě ve vztahu k jejich pracovnímu životu. Rodina má pro romskou komunitu obrovský význam, což potvrzuje i Kaleja (2009) říká, co se traduje o romské rodině, že

by mohla být příkladem pro všechny národy, především svou soudržností, úctou a respektem, ačkoliv navenek tak někdy nevypadá.

Většina dostupných výzkumných šetření poukazuje na dnešní problematiku nezaměstnanosti u romské cílové skupiny. Podle Říčana (1998) jsou na jedné straně romští podnikatelé, kteří nechtějí zaměstnávat Romy: „*Chronické jsou dále stížnosti zaměstnavatelů a spolupracovníků na slabou pracovní morálku, nesolidnost a nespolehlivost romských zaměstnanců, i romští podnikatelé zaměstnávají raději Slováky nebo Ukrajince*“ (Říčan, 1998, s. 36-37). Což vyvrací respondenti v mé bakalářské práci a z výzkumu vyplývá, že se cítí se svými zaměstnanci lépe, protože je spojuje pocit soudržnosti a mimopracovní přátelské vztahy.

Na druhé straně jsou zde zastoupeni i romští podnikatelé, kteří působí v České republice a řeší problematiku nezaměstnanosti zakládáním vlastních soukromých firem a vytvářejí nová pracovní místa pro ostatní nezaměstnané osoby v různých pracovních odvětvích, která jsou ve výzkumu zmíněna.

Výzkumná zjištění doplňují teoretický rámec bakalářské práce a zvyšují jeho ověřitelnost. Ta byla zajištěna také pečlivým přepisem rozhovorů ze zvukové podoby, které byly stejné s výpověďmi participantů. Výsledky kvalitativního výzkumu ukázaly vysoké pracovní nasazení romských podnikatelů a zájem o zaměstnávání příslušníků stejné národnosti s cílem pomoci jim zvýšit kvalitu jejich života a naučit je pracovní morálce pomocí motivace ve formě jednorázových peněžních odměn. Tyto výsledky by mohly přinést zamyšlení nad tím, jak funguje naše společnost. Navrátil (2003) popisuje stav české společnosti v souvislosti s vnímáním Romů jako lidí nepřizpůsobivých a nemotivovaných k práci. Domnívám se, že právě romští podnikatelé díky své ochotě zaměstnat Romy a trpělivosti naučit je odpovědnosti a spolehlivosti v zaměstnání pomáhají formovat naši společnost a přispívají ke snižování nezaměstnanosti lidí. Cesta těchto lidí za zaměstnáním mohla být plná předsudků ze strany kolegů či zaměstnavatelů, neboť jako Romové byli všude odmítnuti. Často nedokázali sladit svůj osobní život s pracovním životem, ale u romských zaměstnavatelů měli velkou šanci na nový lepší život.

14 Závěr

Bakalářská práce pojednává o mužích romské národnosti ve věku střední a starší dospělosti, kterým se podařilo založit vlastní firmy. Práce se zabývá těmi, kteří se hlásí k romské národnosti a jsou podnikateli. Má práce je zaměřena na zjišťování životních okolností Romů, kteří jsou ohrožováni stereotypním smýšlením ze strany některých lidí a jejich negativními předsudky vůči romské národnosti. Pokusila jsem se zjistit, jaké faktory motivovaly romské podnikatele k založení vlastní soukromé firmy. Poté jsem zjišťovala, jestli romští podnikatelé zaměstnávají ve svých firmách zaměstnance romské národnosti a jestli tyto zaměstnance preferují. Rovněž jsem se pokusila hledat odpověď na otázku, zda se romští zaměstnavatelé snaží nějakým způsobem motivovat své zaměstnance a snaží se řešit problematiku nezaměstnanosti této cílové skupiny. Zdali se setkávají na straně romské populace se zájmem o zaměstnání v jejich soukromé firmě.

V teoretické části je zachycen historický vývoj Romů. Je zde popsáno, jak se dříve živilí a jak žili, že byli odjakživa bráni jako kočovníci a cizinci, kteří nejsou nikde vítáni, jejich zaměstnání dříve a dnes včetně přelomových období, která se týkala romské zaměstnanosti. V druhé kapitole pojednávám o vzniku sociálního vyloučení, které je v dnešní době velice aktuálním diskutovaným tématem a z větší části je spojeno s nezaměstnaností. Lidé, kteří jsou sociálně izolováni a žijí v sociálně vyloučených lokalitách, jsou vyloučeni nejen ze sociálního, ale i ekonomického života. Jedna z příčin sociálního vyloučení je jejich nízké vzdělání a někdy i zadluženost. V teoretické části je obsažena také kapitola pojednávající o předsudcích a etiketizační teorii. Další kapitola se věnovala nezaměstnanosti jako pojmu, co způsobuje dlouhodobou nezaměstnanost a jaké má důsledky pro člověka. Je to především ekonomická nejistota, která má sociální dopad na člověka, který vede především k přerušení kontaktů s okolím. Na konci této kapitoly jsem se zabývala ilegální prací, která se u Romů vyskytuje, a také zadlužeností.

Závěr teoretické části je věnován možnostem řešení dané problematiky a jak vláda pomáhá různými programy a projekty, jež jsou zde popsány. Ke konci této kapitoly jsem se zabývala konkrétně Jihočeským krajem, kde se na zaměstnanosti Romů také podílí Úřad práce, který má rovněž projekty podporující nezaměstnanost a

zprostředkovává je za pomoci neziskových organizací. V praktické části se věnují kvalitativnímu výzkumu, který byl podložen čtyřmi polostrukturovanými rozhovory s muži ve věku nad 30 let, kteří se považují za Romy a zároveň jsou asimilovaní s českou společností. Cílem výzkumného šetření bylo popsat důvody, které vedly romské podnikatele k založení vlastní firmy, a zjistit, co bylo hlavním kritériem výběru zaměstnanců. Prostřednictvím rozhovorů bylo dosaženo výzkumného cíle.

Z výsledků vyplývá, že nedostatek financí se projevil jako prvotní motivace k osamostatnění a následně založení své vlastní firmy. Jednou ze základních myšlenek při zakládání své firmy byla snaha pomoci zaměstnat co nejvíce Romů, kteří se během svého života setkali s narážkami a odmítnutími po osobním kontaktu z většinou zaměstnavatelů.

Výsledky výzkumu prokázaly, že majitelé soukromých firem mají snahu zaměstnat ve své firmě příslušníky stejné národnosti. Respondenti uvedli, že rasa není prioritou, romským zaměstnavatelům záleží především na jednotlivých dovednostech potencionálních uchazečů o práci, avšak k příslušníkům stejné národnosti se u romských zaměstnavatelů objevuje snaha pomoci jim z těžké životní situace, kterou sami zažili, snaží se jim pomoci překonat pracovní odpor a naučit své romské zaměstnance pracovním návykům a povinnostem. Sami k nim přitom cítí větší důvěru a jejich pracovní vztah je založen na upřímnosti, která je základem pro dlouhodobé přátelské vztahy mezi romským zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci.

Z rozhovorů vyplynulo, že důvod, proč jejich firmy vyhledávají příslušníky romské národnosti, je nezaujatost vůči jejich barvě pleti a solidní přístup bez předsudků. Poté i naděje, že najdou porozumění a budou moci předvést, co v nich doopravdy je. Pro všechny participanty je důležitá skutečnost, jak jedinec dokáže splnit svůj úkol. Za výstup výzkumu je možné považovat zavedení systému odměňování v romských firmách. Zaměstnavatelé si sami vytvořili individuální systém odměňování romských zaměstnanců podle jejich temperamentu a osobního života. Za každý odpracovaný den dostávají určitou finanční částku v hotovosti jako motivaci k příchodu do zaměstnání další den a dochází tak k oboustranné spokojenosti. Z výsledku lze usoudit, že zaměstnavatelé se nebáli si hledat způsoby, jak zajistit pracovní morálku svých

zaměstnanců, aby se mohli spolehnout na to, že přijdou do práce, odvedou svou práci kvalitně a na druhou stranu jejich zaměstnanci se mohou každý den těšit na svou odměnu. Respondenti uvedli, že se snaží prostřednictvím zaměstnávání příslušníků romské národnosti ukázat lidem jejich dobré vlastnosti jako protiklad negativně zaměřené reklamě. Za výstup mé bakalářské práce je možné považovat skutečnost, že existují romští zaměstnavatelé, kteří se nestarají pouze o zajištění vlastních potřeb, ale chtějí pomoci lidem stejné etnické příslušnosti. Prostřednictvím své práce bych ráda poukázala na altruismus, který panuje mezi příslušníky romské národnosti nejen v rodinné, ale také v pracovní sféře, která bývá často propojována. Práce by měla odkrýt související témata, jako je například výzkum spokojenosti s romskými zaměstnanci v podnicích, kde není vlastníkem společnosti Rom a pokusit se například z psychologického hlediska porovnat odlišné kulturní vnímání a náhled na své zaměstnance.

15 Seznam použitých zdrojů a literatury

- BARŠA, Pavel. Politická teorie multikulturalismu. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, Politologická řada, 2003. ISBN 80-7325-020-9.
- BAUDYŠOVÁ, Jana, 2015. Skončila Dekáda romské inkluze. *Romea* [online]. © 2003-2016 Romea, o. p. s. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/skoncila-dekada-romske-inkluze-zaclenovani-romu-vyrazne-neovlivnila-segregaci-nezabranila>
- BIGAZZI, S., CSERTO, I., 2016. Minority Identity Strategies Bound by **Prejudice**: Restricted perspectives of people categorized as gypsies in Hungary. *Journal of Community & Applied Social Psychology* [online]. 2016. [2016-07-14]. DOI: 189-206. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com.arl.cbvk.cz:8080/ehost/detail/detail?vid=19&sid=a1863657-c4a7-4313-ab60-bd56184eb24b%40sessionmgr102&hid=116&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=114853654&db=a9h>
- COHN, Werner. Cikáni. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Studie (Sociologické nakladatelství), 2009. ISBN 978-80-7419-008-7.
- ČADA, Karel, (ed.). 2015. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR (2015). Praha: GAC, spol. s. r. o. [online]. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenyh_lokalit_GAC.pdf
- ČEJKA, Václav, 2016. Moje příležitost v Jihočeském kraji. *Portal.mpsv* [online] [cit.2016-07-25]. Dostupné z:

https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/evropsky_socialni_fond__esf_/op_lzz/regionalni_individualni_projekty__rip_/moje_prilezitost_v_jihoceskem_kraji

- ČERNOHORSKÁ, Jiřina, 2016. Dobrá práce v Jihočeském kraji II. *Portal.mpsv* [online] [cit.2016-07-25]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/evropsky_socialni_fond__esf_/op_lzz/regionalni_individualni_projekty__rip_/dobra_prace_v_jihoceskem_kraji_ii
- DAVIDOVÁ Eva, Karel HOLOMEK, Jana HORVÁTHOVÁ, Milena HUBSCHMANNOVÁ, Ctibor NEČAS. Černobílý život. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
- DAVIDOVÁ, Eva. Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.
- DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom: Cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, Interface, 2004. ISBN 80-244-0524-5.
- FRASER, Angus. Cikáni. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X.
- HIRT, Tomáš, Marek JAKOUBEK (eds.). "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ (eds.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, Etnologická řada, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9.

- JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT (eds.). Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
- KAJANOVÁ, Alena. Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 978-80-7394-181-9.
- KALEJA, Martin. Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-175-6.
- KAŠPAROVÁ, Irena. Politika romství - romská politika. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologické aktuality, 2014. ISBN 978-80-7419-157-2.
- MAPPEŠ-NIEDIEK, Norbert. Chudáci Romové, zlí Cikáni: co je pravdy na našich předsudcích. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-869-7.
- MAREŠ, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Sociologické nakladatelství, Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 1994. ISBN 80-901424-9-4.
- MAYEROVÁ, Marie, Jiří RŮŽIČKA. Sociologie v ekonomické praxi. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. ISBN 80-7082-834-X.
- MIKLUŠÁKOVÁ, Marta, (ed.). Romové v České republice: (1945-1998). Praha: Sociopress, Sešity pro sociální politiku, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
- MIKO, Václav. Česko-romské vztahy. Brno: Tribun EU, Knihovnicka.cz, 2010. ISBN 978-80-7399-938-4.

- MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In: T. Hirt, M. Jakoubek (eds.) „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. 3. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4.
- POLIAKOVÁ, Tatiana. Rómska populácia v proces historického vývoja. Trnava: Univ. Tyrnaviensis, 1999. ISBN 8088908493.
- PROKEŠOVÁ, Miriam. Romové, otázky a hledání odpovědí. Ostrava: Repronis, 2010. ISBN 978-80-7329-249-2.
- R-mosty, 2016. [online]. ©2006-2016 R-mosty, z.s. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.r-mosty.cz/aktuality>
- Romea, 2015. *Vzdělávací projekty* [online]. © 2003-2016 Romea, o. p. s. [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: http://www.romea.cz/sdruzeniromea/index.php?option=com_content&view=category&id=28&layout=blog&Itemid=63&lang=cs
- ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti, 1998. Praha: Portál. ISBN 80-7178-250-5.
- SAKSLOVÁ, Věra, Eva ŠIMKOVÁ. Základy řízení lidských zdrojů: systematický přehled základní personální problematiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-187-2.

- SIMKO, V. GINTER, E. Short life expectancy and metabolic syndrome in Romanies in Slovakia. *Central European Journal of Public Health*. [online]. 2010. [2016-07-14]. DOI: p16-18. 3p Dostupné z:<http://web.b.ebscohost.com.arl.cbvk.cz:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=16&sid=a1863657-c4a7-4313-ab60-bd56184eb24b%40sessionmgr102&hid=116>
- SLIVKA, Roman. E-mailová adresa: slivka@kraj-jihocesky.cz, 30.1. 2016, 10:11
- SMITH, D. GREENFIELD, M. Housed **Gypsies** and Travellers in the UK: work, exclusion and adaptation. *Race and class*. [online]. 2012. [2016-07-11]. DOI. 10.1177/0306396811425985. Dostupné z:
<http://web.b.ebscohost.com.arl.cbvk.cz:8080/ehost/detail/detail?vid=3&sid=a1863657-c4a7-4313-ab60bd56184eb24b%40sessionmgr102&hid=116&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=69704096&db=a9h>
- TKÁČOVÁ, A. Rómovia v období od vlády Marie Terezie po vznik I. ČSR. In: Vašečka, M. (ed.). Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002. ISBN 80-88935-41-5.
- UNUCKOVÁ, Michaela. Žijí mezi námi: historie a současnost Romů. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy, 2007. ISBN 978-80-239-9286-1.
- URBAN, David. Sociální práce s romskými rodinami. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-457-7.
- Úřad vlády České republiky 2016. Dotace. [online] [cit. 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=476>

- VAŠEČKA, Michal (ed.). Čačipen pal o Roma: súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava: Inštitut pre verejné otázky, Slovensko v pohybe, 2002. ISBN 80-88935-41-5.

16 Přílohy

16.1 Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Pro výzkumný projekt: „*Nezaměstnanost u romské cílové skupiny a možnost řešení této problematiky prostřednictvím romských podnikatelů.*“ Řešitel projektu: Markéta Dudyová

Vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci na výzkumném projektu, jehož cílem je zjištění informací bude použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Pokud s účastí na projektu souhlasíte, připojte podpis, kterým potvrzujete souhlas s níže uvedeným prohlášením.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném projektu. Řešitelka projektu mne informovala o výzkumu a seznámila mne s cílem a metodou, které budou při výzkumu užívány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou použity jen pro účely výzkumu a že výsledky výzkumu mohou být anonymně publikovány.

Měl jsem možnost si vše promyslet, měl jsem také možnost se řešitelky zeptat na vše, co jsem považoval pro mne za důležité vědět. Na tyto mé dotazy jsem dostal srozumitelnou odpověď. Jsem informován, že musím odpovídat na otázky podle svého uvážení, ale mám možnost kdykoliv od spolupráce na projektu odstoupit, a to i bez udání důvodu.

Tento informovaný souhlas je vytištěn ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží moje osoba a druhý řešitel projektu.

Podpis účastníka projektu: _____

Podpis řešitele projektu: _____

V _____ dne: _____

16.2 Osnova rozhovorů

Sebeoznačení respondentů v majoritní společnosti

- Mohu se zeptat kolik je Vám let?
- Cítíte se být Rom?
- Myslíte si, že většinová společnost má vůči Romům nějaké předsudky?

Vzdělání

- Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
- Mohu se zeptat v jakém oboru?
- Jak jste spokojen se svým vzděláním?
- Uvažoval jste někdy studovat dál (zvýšit si své vzdělání)?
- Myslíte si, že je v dnešní době vzdělání důležité?

Zaměstnání

- Máte firmu, v jakém oboru podnikáte?
- Jaká byla Vaše cesta za Vaším nynějším živobytím?
- Zkuste mi popsat, co všechno se Vám přihodilo za problémy, zvraty během Vaší cesty za úspěchem?
- Jak dlouho podnikáte?
- Co Vás motivovalo k založení vlastní firmy?
- Zaměstnáváte ve své firmě zaměstnance romské národnosti?
- Z jakého důvodu preferujete tyto zaměstnance?
- Kolik máte ve své firmě zaměstnanců?
- Bylo Vaším záměrem při zaměstnání Romů řešit problematiku nezaměstnanosti u této etnické skupiny?
- Projevují příslušníci romské menšiny zájem o zaměstnání ve vaší firmě?
- Motivujete nějakým způsobem své zaměstnance?
- Měl jste někdy obavy při jednání s jinými podnikateli, respektive zákazníky?
- Měli někdy obavy jiní podnikatelé, kteří se s Vámi setkali a zpětně Vám to řekli?

- Myslíte si, že v současné době je jednoduché pro Roma získat práci?
- Co byste doporučoval ostatním potenciálním zaměstnavatelům?

Diskriminace

- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v pracovní sféře?
- Jak si představujete ideální soužití?
- Myslíte si, že všichni Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře?

Integrace

- Myslíte si, že v dnešní době je důležitá integrace Romů?
- Jak by se mohli podle Vás Romové integrovat?
- Jak vnímáte situaci romské společnosti v České republice?
- Co byste chtěl změnit v České republice?
- Co Vy sám děláte proto, aby společnost změnila názor na Romy?
- Jak podle Vás vypadá rodičovská výchova v romské rodině?
- Co by podle Vás potřebovala romská mládež, aby byla později v pracovním procesu úspěšnější?

16.3 Transkripce rozhovorů

Rozhovor s panem X-přepis

Datum rozhovoru: 20.6.2016

- Tak můžu se zeptat kolik je Vám let?
- „42“
- Cítíte se být Rom?
- „*Ano, cítím.*“
- Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
- „*Vyučen.*“
- Můžu se zeptat v jakém oboru?
- „*Zedník.*“
- Jak jste spokojen se svým vzděláním?
- „*Samozřejmě nejsem spokojen vůbec.*“
- Uvažoval jste někdy studovat dál?
- „*To jo, ale kvůli nedostatku času na učení a financím, jsem to neřešil.*“
- Myslíte si, že je v dnešní době vzdělání důležité?
- „*No, to ano, proto svou dceru vychovávám tak, aby pro ní škola byla prioritou a dosáhla vyššího vzdělání, než já a mohla si snadno najít práci, která jí bude bavit.*“
- Můžu se zeptat, kolik je Vaší dceři?
- „*Teď jí bylo už 15, letí to jak blázen.*“
- Můžu se zeptat, na jakou školu půjde?
- „*Na obchodní školu.*“
- Tak to půjde ve Vašich podnikatelských stopách, že?
- „*No, možná jo, uvidíme.*“

- K čemu se snažíte vést svou dceru?
- *„Tak aby se dobře učila, aby pak sehnala práci, která jí bude bavit.“*
- To je hezké.
- Máte firmu, v jakém oboru podnikáte?
- *„Stavební činnost.“*
- Jaká byla Vaše cesta za Vaším nynějším živobytím?
- *„No, tak já už při škole pracoval, dělal jsem hlavně na stavbách, protože bylo doma málo peněz a já sem si chtěl kupovat věci a chodit s klukama ven a na diskotéky, no a pak sem hledal práci, vždycky zavolali, že ať přijdu na pohovor a vždycky to nějak nedopadlo, když sem tam přišel, ptali se jak dlouho pracuju, jestli si myslím, že sem spolehlivej, takový divný otázky a stejně nic, takže sem byl na Úřadu práce, no pak sem dělal po stavbách, ale vždycky za pár korun a dělal sem od rána do večera a v zimě sem byl zase na pracáku, protože nebyla práce a tam sem taky nechtěl bejt, takže to bylo dost náročný, protože už sem žil se svojí přítelkyní a pořád jsme měli nedostatek peněz, tak jsem zkusil živnost.“*
- Zkuste mi popsat, co všechno se Vám přihodilo, problémy, zvraty během Vaší cesty za úspěchem?
- *„Ze začátku, když sem začal podnikat, tak to bylo hodně těžký, protože sem musel tak nějak pořád někoho přesvědčovat, že bude zakázka hotová včas, že se dá na mě spolehnout a tak, no a když byla větší zakázka, tak byl problém při hledání zaměstnanců, nebo brigádníků protože, ty sem taky musel přesvědčovat, že jim zaplatím včas.“*
- Jak jste své zaměstnance hledal?
- *„Tak, ze začátku většinou přes známý, nebo přes inzeráty v novinách a taky na internetu.“*
- Začali tito potencionální zaměstnanci přes inzerát u Vás pracovat?
- *„Některý jo, ale musel jsem jim dávat týdně výplaty, aby mi věřili.“*
- Jak dlouho podnikáte?
- *„S.r.očko máme s kolegy kolem 6 let a jinak 10let ve stavebnictví.“*
- Co Vás motivovalo k založení vlastní firmy?

- *„Tak určitě peníze byly velkou motivací a pak jsem nechtěl absolvovat další pohovory a čekat, jestli mě někdo milostivě zaměstná.“*
- Máte zaměstnance?
- *„Máme.“*
- Zaměstnáváte ve své firmě zaměstnance romské národnosti?
- *„Ano, zhruba 70 procent.“*
- Kolik máte ve své firmě zaměstnanců?
- *„Já, tak 15, na hlavní pracovní poměr.“*
- Z jakého důvodu preferujete tyto zaměstnance?
- *„No tak ty, co chtějí pracovat, nemají takovou šanci získat práci u Českých zaměstnavatelů, kvůli nedůvěřivosti, většina z nich má mnoho negativních zkušeností na pohovorech, jako já. U nás pracují, jak živnostníci, tak máme i zaměstnance.“*
- Bylo Vaším záměrem při zaměstnání Romů řešit problematiku nezaměstnanosti u této etnické skupiny?
- *„Ano, byl to jeden z cílů, protože v dnešní době moc na výběr práce není a kor pro Roma.“*
- Projevují příslušníci romské menšiny zájem o zaměstnání ve Vaší firmě?
- *„Každopádně, určitě, nějak se to rozkřiklo, že je zaměstnáváme...haha.“*
- Motivujete nějakým způsobem své zaměstnance?
- *„Motivujeme je tím, že jim dáváme denně 200 korun, když chodí pravidelně do práce, ale i tak některý dostatečně spolehliví nejsou, ale nejedná se jen o Romy.“*
- Měl jste někdy obavy při jednání s jinými podnikateli, nebo respektive zákazníky?
- *„Samozřejmě, v každé situaci, když jdeme na jednání, tak jsem nervózní, protože dnes dají lidé hodně na první dojem, což je bohužel barva pleti, tak jsem nervózní, jak nás budou brát.“*
- Měli někdy obavy jiní podnikatelé, kteří se s Vámi setkali a zpětně Vám to řekli?

- *„To taky, při jedné zakázce opět viděli barvu pleti a moc se netvářili, že by nám chtěli zakázku zadat, ale pak když jsme spolu jednali, tak bylo vidět, že malinko z nich obavy opadly, ale i přesto nás hodně a často kontrolovali a nakonec, po dokončení zakázky, která byla v pořádku, řekli, že to vůbec nečekali, že se ještě nesetkali se spolehlivými Romy, no a na základě toho nám dávali další zakázky.“*
- Jak jste se cítil, když Vás pořád kontrolovali?
- *„Nějak mi to nevadilo, protože jsem věděl, že to uděláme dobře.“*
- A co jste jim odpověděl, když Vám řekli, že to nečekali?
- *„Smál jsem se a řekl, že jsem s tím počítal.“*
- Myslíte si, že v současné době je jednoduché pro Roma získat práci?
- *„ Myslím, že ne, tak 70 procent firem, které zaměstnají Roma, který udělá malou chybu, třeba zaspí, tak příště už Roma nevezmou, ale když stejnou chybu udělá Čech, tak se nic neděje, a proto si myslím, že nemůžou získat práci na základě jedné negativní zkušenosti, ale někdy si to Romové dělají sami, protože jsou pohodlný.“*
- Myslíte si, že většinová společnost má vůči Romům nějaké předsudky?
- *„Ano, myslím, že 95% české společnosti si myslí, že Romové jsou zloději, že jsou násilníci, nechtějí pracovat a živí se z pracovního úřadu a dělají černou práci.“*
- Proč si myslíte, že má společnost zrovna takový názor?
- *„No, protože to přece prezentuje televize, to vidíte pořád ve zprávách, že něco špatného udělali cigáni, a to dobrý neukážou, troufnu si říct, že bych to mohl spočítat na prstech jedné ruky, kdy byly Romové prezentováni v pozitivním slova smyslu.“*
- Jak byste je přesvědčil Vy sám, že tomu tak není?
- *„Propagoval bych integrovaný Romy v médiích a kulturních akcí s Čechama.“*
- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v pracovní sféře?
- *„No, tak chodili nás většinou často kontrolovat na stavby a hodně se na nás ptali ostatních firem, jestli se na nás dá spolehnout a jestli děláme pořádně a dokončujeme zakázky včas, ale to jsme se dozvěděli až zpětně.“*
- Jak jste tuto situaci řešil?

- „Neřešil, řekli jsme si, že pak budou vidět, jak děláme.“
- Co bylo podle Vás příčinou takového jednání?
- „Zase barva pleti hlavně, prostě první dojem.“
- Co by se mělo podle Vás změnit ve společnosti, aby k takovým situacím nedocházelo?
- „Já si myslím, hlavně především, že vláda by na tom měla zapracovat a víc se snažit zapojit Romy a lépe nastavit systém dávek, protože je to tu pořád na stejný úrovni už x let a potom media dělají hodně, ukazují jen to špatné.“
- Jak si představujete ideální soužití?
- „Nerozdělování lidí podle barvy pleti a odsuzování všech podle jednoho člověka.“
- Myslíte si, že všichni Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře?
- „Myslím si, že ne.“
- Proč si myslíte, že ne?
- „No já myslím, tak 30 procent Romů má šanci a to jen kvůli výchově rodičů, se kterým souvisí i vzdělání a pracovní morálka.“
- Jak podle Vás vypadá rodičovská výchova v romské rodině?
- „No tak výchova v rodinách třeba ve vyloučených lokalitách nevede nikam, to vidíte jenom dělat děti a brát sociální dávky, nic jinýho ani neumí a to je ten problém, že ukazují jen tyhle lidi v televizi.“
- Co by podle Vás potřebovala romská mládež, aby byla později v pracovním procesu úspěšnější?
- „K něčemu vést, aby měli nějakou morálku, hlavně pracovní a to musí vidět u rodičů, to když neuvidí, tak to taky dělat nebudou, to je jasný.“
- Myslíte si, že v dnešní době je důležitá integrace Romů?
- „To každopádně, ale pořád si myslím, že je za to zodpovědná vláda a myslím si, že by mělo být více programů pro nezaměstnané a programy a projekty by měly být více viditelné.“
- Jak by se mohli podle Vás Romové integrovat?

- *„Vláda musí být hlavním podporovatelem Romů a měla by se zvýšit mzda a být více rekvalifikačních kurzů, protože většina Romů nemá dostatečný vzdělání a hlavně chybný systém sociálních dávek.“*
- Jak vnímáte situaci romské společnosti v České republice?
- *„Špatně, protože když vidím, jak media propagují jen negativní stránku Romů, kde stačí aby si jeden Čech na internetu napsal, že byl napaden Romy, aniž by to byla pravda, začne se to šířit rychlostí blesku a začnou hned demonstrace, kde mají pravicové strany hlavní slovo, ale to, že ty demonstrace stojí hodně peněz, to už nikoho nezajímá.“*
- Co byste chtěl změnit v České republice?
- *„Aby se v České republice nedávalo na první dojem, tedy na barvu pleti a aby Romové měli šanci získat práci, která je bude motivovat, ale to nejde jen o Romy, všichni, aby měli odpovídající platy, jo a taky aby media ukazovala i úspěchy Romů.“*
- Co vy sám děláte proto, aby společnost změnila názor na Romy?
- *„Tak, pracuju, jsem slušnej a snažím se pomáhat ostatním Romům, aby se měli líp.“*
- Co doporučujete ostatním potenciálním zaměstnavatelům?
- *„Tak asi denní motivační odměny za spolehlivost a především chválu za dobře odvedenou práci.“*
- Chtěl byste k tomu ještě něco doplnit?
- *„Ne, ne.“*
- Já Vám mockrát děkuji za rozhovor.
- *„Neni zač.“*

Rozhovor s panem Y-přepis

Datum rozhovoru: 18.6.2016

- Můžu se zeptat kolik je Vám let?
- „41“
- Cítíte se být Rom?
- „*To ano.*“
- Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
- „*Střední škola.*“
- Můžu se zeptat v jakém oboru?
- „*Obor ,zedník.*“
- Jak jste spokojen se svým vzděláním?
- „*Moc ne, ale není čas nad tím přemejšlethahaha.*“
- Uvažoval jste někdy studovat dál?
- „*Ani nevím, dřív asi ano, ale jinak se musím vzdělávat pořád, kvůli lešenářským zkouškám a tak.*“
- Aha a myslíte si, že je v dnešní době vzdělání důležité?
- „*To asi je, v dnešní době.*“
- Jak to myslíte?
- „*Tak všichni chtějí dneska zaměstnávat lidi, hlavně s maturitou a vysokou školou, většina zaměstnavatelů mají velký požadavky, ale platy tomu neodpovídají.*“
- Myslíte si, že je tomu tak všude?
- „*No, myslím, že v České republice se moc vzdělání neoceňuje.*“
- Proč si myslíte, že tomu tak je?
- „*To nevím, ale podle mě jsou nízký platy i pro ty, co mají vysokou školu a jsou zaměstnaný.*“

- Máte firmu, v jakém oboru podnikáte?
- *„Lešenářské a stavební práce.“*
- Jaká byla Vaše cesta za Vaším nynějším živobytím?
- *„Tak, asi kvůli nedostatečnému vzdělání sem byl docela dlouho na pracáku a měl sem pár kamarádu, taky Romů, který byli na pracáku taky, no a jeden měl švagra , co podnikal a měl nějakou zakázku, kde potřeboval víc lidí, tak jsme si udělali živnost a šli dělat, jenže to bylo všechno daleko, takže jsme spali po ubytovnách a jednou za měsíc jsme jeli domů a to bylo pro mě hrozně málo, tak sem pak začal hledat zakázky blíž a kolegové taky, to už bylo lepší, takže pořád hledáte přes inzeráty, nebo jezdíte po firmách a ptáte se, někdy Vás odmítnou a někdy ne, začátky byly vcelku těžký, než se o nás dozvědělo víc lidí.“*
- Objevily se během Vaší cesty za úspěchem ještě nějaké další zvraty, nebo problémy?
- *„Tak občas nám nezaplatili ze začátku, jinak nic zvláštního asi....hledání lidí bylo těžký, přes inzeráty a tak, no ale jinak asi nic.“*
- Jak dlouho podnikáte?
- *„No, už to bude 7 let.“*
- Co Vás motivovalo k založení vlastní firmy?
- *„Tak, já sem se nechtěl spolíhat na to, jestli mě někde zaměstnají, nebo ne za pár korun a byl jsem docela dlouho na pracáku a s tím se moc vyžít nedá a měl jsem kolegy, co šli podnikat se mnou.“*
- A ti Vaši kolegové byli Romové ?
- *„Byli, byli jsme parta čtyř chlapů a zkusili jsme podnikat a založili si S.r.očko.“*
- Kolik máte zaměstnanců ve své firmě?
- *„Něco kolem 15 na stálo.“*
- Zaměstnáváte ve své firmě zaměstnance romské národnosti?
- *„Jo, jo, mám jich docela dost a sem za to rád, aspoň si můžou vydělat lepší peníze, i když se nedá vždycky na všechny zaměstnance spolehnout, ale je to individuální.“*

- Z jakého důvodu preferujete tyto zaměstnance?
- *„Protože si s nimi víc rozumím a vím, že ty co chtějí dělat, tak dneska nemají takovou šanci sehnat dobrou práci, tak se je snažím aspoň vzdělávat, protože se mnou chodí na lešenářské zkoušky, ale jen někdo.“*
- Bylo tedy Vaším záměrem při zaměstnání Romů řešit problematiku nezaměstnanosti u této etnické skupiny?
- *„Jo, no, to taky byl a tak nějak se to daří ...hahaha.“*
- Projevují příslušníci romské menšiny zájem o zaměstnání ve vaší firmě?
- *„Jo, pořád chodí nový a nový, ale taky ne všichni za to stojí a dá se na ně spolehnout, ale nemluví pouze o Romech, je to o lidech, prostě si držím ty, co za to stojí a dá se na ně spolehnout a oni to moc dobře ví.“*
- Motivujete nějakým způsobem své zaměstnance?
- *„Tak, když dobře odvedou práci, tak jim přidám peníze na výplaty, většinou podle typu zakázky, někdy je to poměrně značná částka, ale jen když kvalitně odvedou svou práci.“*
- Měl jste někdy obavy při jednání s jinými podnikateli, respektive zákazníky?
- *„Měl.“*
- Můžu se zeptat jaké?
- *„Když mě uvidí, tak že odmítnou spolupracovat, protože jsou dneska lidi hodně nedůvěřiví.“*
- Měli někdy obavy jiní podnikatelé, kteří se s Vámi setkali a zpětně Vám to řekli?
- *„To taky, ale dneska s nimi jezdíme dokonce na dovolený.“*
- Myslíte si, že v současné době je jednoduché pro Roma získat práci?
- *„Myslím si, že to jednoduché není, když už někdo chce pracovat, tak to dělá za pár korun a hlavně je tu hodně rasismu a diskriminace a proto někteří dělají i na černo.“*
- Myslíte si, že většinová společnost má vůči Romům nějaké předsudky?
- *„Má.“*

- Proč si myslíte, že má společnost zrovna takový názor?
- *„Protože lidi u nás koukaj na jinou barvu pleti a nejsou na to zvyklí, v cizině, jak je víc ras pohromadě, tak to lidem ani tak nepřijde si myslím, ale u nás koukaj na jinou barvu pleti skrz prsty a nadávaj, když Romové nedělaj, když dělaj ,tak nadávaj taky, protože jim berem práci, myslím, že Češi jsou věčně nespokojenej národ.“*
- Jak byste je přesvědčil vy sám, aby tomu tak nebylo?
- *„Když lidi ukazujou na barvu pleti už od mala a dělaj rozdíly, tak těžko někoho budete přesvědčovat, že tomu tak není, prostě, kdo mě zná, tak ví, že žiju normálně a jsou Romové, co žijou normálně, jenže to je to, že nejsou vidět a pak vyčňívají ty, co dělaj všem ostatním Romům ostudu a kvůli kterým se odsuzují dřív, než je poznaj.“*
- Setkal jste se s takovým chováním vůči své osobě?
- *„Ano, setkal.“*
- Můžu se zeptat, co se Vám stalo?
- *„No třeba, jednou, když jsem nastoupil do autobusu, tak jsem hledal místo a jedna pani se na mě podívala a schovala si kabelku.“*
- Jak jste tuto situaci řešil?
- *„Jen jsem kroutil hlavou a šel jsem dál.“*
- Můžu se zeptat, jak jste se přitom cítil?
- *„Hmm..no, jak..... byl jsem naštvanej, ale s tím nic člověk neudělá.“*
- Setkal jste se ještě někdy s diskriminací, nebo rasismem v běžném životě?
- *„Třeba mě nepustili do klubu, když tam byli u vstupu vyhazovači.“*
- Jak jste situaci řešil?
- *„Tak protestoval sem samozřejmě, ale to nemá cenu, prostě sem pak odešel jinam.“*
- A co Vám řekli?
- *„Že tam nemůžu, že už je tam plno.“*

- Myslíte si, že to byla pravda?
- *„Ne, protože, když jsem odcházel, tak tam jiný lidi pustili, samozřejmě Čechy.“*
- Jak jste se cítil?
- *„Byl sem zase naštvanej.“*
- Proč si myslíte, že se k Vám tak zachovali?
- *„No, tak asi měli negativní zkušenost s jinýma Romama.“*
- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v pracovní sféře?
- *„Jo, to taky, když sem dělal dřív prostě mezi Čechama, tak s některýma to bylo někdy až na hlavu.“*
- Můžete mi prosím o tom něco říct?
- *„ No prostě, když se něco pokazilo, tak jsme si prostě nadávali, no a nejhorší bylo, když se něco ztratilo, tak první, na koho se ukazovalo, jsem byl já, ale to našťestí se pak našlo a ukázalo se, že já sem to nebyl.“*
- Jak Vám bylo?
- *„Strašně, prostě nevíte a nemůže nic dělat, to je nejhorší a první, na koho se otočí, jste vy, protože jste trochu tmavší, než ostatní.“*
- Co by se mělo podle Vás změnit ve společnosti, aby k takovým situacím nedocházelo?
- *„Lidi... aby si byli lidi rovni a chovali se k sobě slušně, ale to bohužel už člověk nezmění.“*
- Jak si představujete ideální soužití?
- *„Nedělat rozdíly mezi lidma, to je od barvy pleti, po oblečení, auta, to máte ve všem prostě, vždycky bude člověk někam zařazenej, aniž by o to stál.“*
- Myslíte si, že všichni Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře?
- *„Myslím si ,že nemaj, protože je v práci nechtějí, ale na druhou stranu je hodně pohodlných Romů, kteří pracovat nechtějí , vždycky je někde chyba, hlavně, když někdo vyčnívá z davu a nedělá co má, pak i systém dávek je nastaven u nás blbě, nezajímaj se o nezaměstnaný Romy, kdyby bylo aspoň víc projektů zaměřených na*

Romy a zaměstnanost, nebo kdyby Úřad oslovoval víc podnikatelů, který by dostávali za zaměstnaný Romy i malý dotace, třeba.“

- Myslíte si, že v dnešní době je důležitá integrace Romů?
- *„Myslím si, že ano, ale přijde mi, že proto vláda toho moc na integraci nedělá, spíš to ještě zhoršuje, když je seskupuje dohromady.“*
- Jak by se mohli podle Vás Romové integrovat?
- *„Myslím, že je to celkem složitý, protože ne všichni Romové se začlenit chtějí a vyhovuje jim jejich způsob života s využíváním dávek a nic nedělat.“*
- Jak vnímáte situaci romské společnosti v České republice?
- *„Vcelku špatně, protože mi přijde, že Češi jsou na Romy vysazení a podle toho to i vypadá.“*
- Můžete uvést konkrétní příklad?
- *„Rom někomu ublíží a je z toho demonstrac, proti všem Romům a když to sami udělá Čech, tak se nic neděje, nikdo to neřeší.“*
- Co byste chtěl změnit v České republice?
- *„Přístup některých Romů k práci, přístup Čechů k Romům, změnit sociální dávky a aby lidi měli za odpracované roky nějaké bonusy od státu.“*
- Co vy sám děláte proto, aby společnost změnila názor na Romy?
- *„No, jednoduše nevyčnívám, pracuju a nabízím práci dalším Romům a ještě je vzdělávám.“*
- Jak podle Vás vypadá rodičovská výchova v romské rodině?
- *„To je různý, podle mě, někde se snaží svoje děti k něčemu vychovat a někde prostě ne a je jim to jedno, co z dětí bude.“*
- Co by podle Vás potřebovala romská mládež, aby byla později v pracovním procesu úspěšnější?
- *„Rodinné pracovní vzory, přísnější vedení, disciplínu, dbání na pracovní morálku od rodičů a slušný chování, ale je to zase individuální, jinak jsou romský rodiny na sebe silně citově vázaný.“*

- Děkuji za Váš názor. Ještě se nakonec zeptám, co byste doporučil potenciálním zaměstnavatelům?
- *„Nedávat na první dojem v negativním slova smyslu, při pohovorech a práci, protože není Rom jako Rom.“*
- Chtěl byste k tomu ještě něco doplnit?
- *„Už asi ne.“*
- Tak, já Vám mockrát děkuji za rozhovor.
- *„Není zač.“*

Rozhovor s panem Z-přepis

Datum rozhovoru: 15.6.2016

- Můžu se zeptat, kolik je Vám let?
- „*Je mi 35.*“
- Cítíte se být Rom?
- „*Ano.*“
- Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
- „*Střední škola, jsem vyučený.*“
- Můžu se zeptat v jakém oboru?
- „*Zedník.*“
- Jak jste spokojen se svým vzděláním?
- „*Docela, ano.*“
- Uvažoval jste někdy o dalším studiu?
- „*Jo, to uvažoval, ale když jsem chtěl, tak na to nebyly peníze, no a potom už, když jsem začal pracovat, tak už se mi tolik nechtělo.*“
- Myslíte si, že je v dnešní době vzdělání důležité?
- „*Je, když nemáte vzdělání a štěstí, tak nemáte moc šancí si vydělat peníze, jen na poplatky co se týkají bydlení a jídla.*“
- K čemu chcete vést vaše děti?
- „*K píli, pravdomluvnosti a cílevědomosti, ctíživosti.*“
- Jak toho chcete dosáhnout?
- „*Budu se snažit, aby kolem sebe měly vzory v rodině, který se tak chovají, a to si myslím, že je prvotní.*“
- Máte firmu, v jakém oboru podnikáte?
- „*Stavební práce.*“

- Jak dlouho podnikáte?
- *„Teď to bylo už 6 let.“*
- Co Vás vlastně motivovalo k založení vlastní firmy?
- *„Dostal jsem od známého zajímavou nabídku pracovat na živnost, tak jsem to zkusil a vlastně sem měl kolem sebe pár kolegů, co šli do toho pak toho se mnou.“*
- Jaká tedy byla Vaše cesta za Vaším nynějším živobytím?
- *„Pracoval sem v jedné firmě už několik let, kde byla nepravidelná pracovní doba a dělal sem i víkendy a byla to vcelku dřina, betonování, vázání a tak a kolikrát sem tam byl i 18 hodin v kuse, když se na něco chvátalo, a to už bylo vcelku nepříjemný a kamarád mi nabídl, jestli nechci dělat s ním na živnost, že má nějaký zakázky a nestíhá to, tak jsem to risknul, naučil se potřebný věci a pak si začal shánět zakázky s dalšími kolegy, nejdřív pro nás pracovali kamarádi, co měli sezónní práce, nebo byli bez práce a pak se to tak nějak rozrůstalo.“*
- Objevily se nějaké zvraty, nebo problémy během Vaší cesty za úspěchem?
- *„No....., tak největším problém na začátku byly peníze, protože byly delší doby splatnosti, takže jsem si musel párkrát půjčit a zpětně vrátit, abychom měli na vyplacení zaměstnanců, to bylo asi tak nejsložitější a pak to shánění zakázek ze začátku.“*
- Kolik teď máte zaměstnanců ve své firmě?
- *„Kolem 12 na stálo a zbytek brigádně.“*
- Zaměstnáváte ve své firmě zaměstnance romské národnosti?
- *„Ano, převážná většina to bude, ale i Slováky, Čechy a Ukrajince, prostě jak je potřeba.“*
- Z jakého důvodu preferujete romské zaměstnance?
- *„Nevybírám je tak úplně podle barvy pleti, ale vždycky se zeptám a vyzkouším je, co umí, prostě podle schopností a dovedností a pak podle spolehlivosti.“*
- Bylo Vaším záměrem při zaměstnání Romů řešit problematiku nezaměstnanosti u této etnické skupiny?

- *„Ze začátku ne, to sem se zaměřoval na to, aby firma fungovala, ale postupem času je upřednostňuji, protože se mi s nima líp spolupracuje a sám mám tu zkušenost, že není lehký získat práci.“*
- Projevují příslušníci romské menšiny zájem o zaměstnání ve vaší firmě?
- *„Ano, většinou přes známý se to dozví, že je zaměstnáváme.“*
- Motivujete nějakým způsobem své zaměstnance?
- *„Jo, tak za dobře odvedenou práci jim něco přidám a hlavně je platím od úkolu a ne od hodiny, a když jsou spolehliví a chodí pravidelně do práce, dostávají týdenní výplaty a někdo i prémie.“*
- Máte k tomu nějaký důvod, že je neplatíte od hodiny?
- *„No... to mám, protože toho využívali.“*
- Můžu se zeptat jak?
- *„No, když nad nima nestál dozor, tak si povídali, místo aby pracovali.“*
- Aha, a jak jste na tom přišel?
- *„No, jednoduše, když jsem přijel po několika hodinách a viděl kolik práce udělali, tak mi bylo jasné, že nepracovali.“*
- A jak jste tuto situaci řešil?
- *„Strhával jsem jim za to peníze.“*
- Jak na to reagovali?
- *„Některý odešli, ale za čas se zase vrátili.“*
- Proč myslíte, že se vrátili?
- *„No, protože nemohli sehnat práci.“*
- Vzal jste je zpět?
- *„Převážnou většinu ano, ale byli i takový, který odcházeli a přicházeli několikrát, tak ty jsem pak už nechal.“*
- Byli to všechno Romové?
- *„Taky, ale ne všichni, Češi, Slováci i Ukrajinci.“*

- A teď už pracují dobře?
- *„Jo, teď už se snaží, protože i ví, že když to udělaj dobře, tak jim přidám peníze, to víte člověk musí bejt trpělivej, při zaměstnávání lidí, ať jsou jakýkoliv pleti a národnosti.“*
- Jak dlouho trvalo, než jste přišel na to, jak s nimi pracovat?
- *„No,asi tak necelých půl roku, než jsem přišel na to, jak na ně...hahaha.“*
- Měl jste někdy obavy při jednání s jinými podnikateli, respektive zákazníky?
- *„Málokdy, protože většinou jsem byl na doporučení od známých a docela se ke mně chovali normálně.“*
- Měli někdy obavy jiní podnikatelé, kteří se s Vámi setkali a zpětně Vám to řekli?
- *„S tím sem se taky nějak neseťkal a doufám, že ani už neseťkám.“*
- Myslíte si, že v současné době je jednoduché pro Roma získat práci?
- *„Myslím, že ne, protože práce moc není a Romů, který chtějí pracovat, taky moc ne, hlavně protože mají základní vzdělání, tak spolíhají na dávky.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak je?
- *„Protože raději jsou na pracáku a třeba dělaj na černo, aby měli víc peněz.“*
- Takže myslíte, že je to kvůli dávkám?
- *„Ano, z větší většiny je to nastavený systém v České republice.“*
- Myslíte si, že většinová společnost má vůči Romům nějaké předsudky?
- *„Všechny Romy hází do jednoho pytle.“*
- Proč si myslíte, že má společnost zrovna takový názor?
- *„No..... tak asi i podle historie Romů, když se podíváte do historických knih, který píšou o Romech, tak se tam nikdy nepíše o tom, že Romové jsou poctiví, pracovití lidé, žijící spořádaným životem, vždy se tam píše o Romech jako o zlodějích, kočovnicích, které vyhánějí z vesnic a obchodujících se vším možným.“*
- Jak byste je přesvědčil vy sám, aby tomu tak nebylo?

- *„Asi bych musel sehnat všechny Romy, který se živí poctivě, a dělat různý sezení a kulturní, ale pro veřejnost, aby se setkávali všichni dohromady a poznali se.“*
- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v běžném životě?
- *„Přímo asi ani ne.“*
- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v pracovní sféře?
- *„Ne, protože jsem měl zakázky hlavně od lidí, který jsem znal několik let, a přes ně jsem poznával další lidi, dodavatele a tak.“*
- Jak si představujete ideální soužití?
- *„Kdyby se všichni k sobě chovali slušně a hlavně kdyby lidi nebyli podezřívá a nerozdělovali lidi.“*
- Myslíte si, že všichni Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře?
- *„Myslím si, že ano, ale většina z nich nechce, i když ne všichni mají dostatečný vzdělání.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak je?
- *„Protože někteří jsou pohodlní a prostě dělat nechtěj a asi se učit taky nechtěli, nebo je spíš k tomu nikdo nevedl.“*
- Máte vy sám děti?
- *„Ještě ne.“*
- Jak podle Vás vypadá rodičovská výchova v romské rodině?
- *„Je to individuální, podle mě, přijde mi, že některý Romové nezvládaj výchovu a některý se snaží o svoje děti zajímat a chtěj, aby něco dokázaly asi jako všude jinde.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak je?
- *„Nevim, asi proto, že maj hodně dětí a ty rodiče nechodí do práce a žijou ve vyloučených lokalitách, nebo prostě v ghettech a tam žijou prostě jinak, než ostatní.“*
- V čem je podle Vás romská rodina jiná?
- *„Drží víc při sobě.“*

- Co by podle Vás potřebovala romská mládež, aby byla později v pracovním procesu úspěšnější?
- *„Dobré rodinné vzory, který budou chtít v budoucnu napodobit.“*
- Myslíte si, že v dnešní době je důležitá integrace Romů?
- *„Důležitá je, ale tady už je to zažitý tak, že se to asi ani nepovede, protože Romové, co se integrovat chtěli, tak už jsou.“*
- Jak by se ještě mohli podle Vás ostatní Romové integrovat?
- *„Tak hlavně vzděláním, třeba nějaké rekvalifikační kurzy, nebo nějaká škola pro dospělé Romy, nebo tak a hlavně by měli žít pohromadě s většinovou společností a víc chodit společně do společnosti a navzájem si pomáhat.“*
- Jak vnímáte situaci romské společnosti v České republice?
- *„Jak kdy, i když vim, že jsou Romové, který prostě se nechtějí přizpůsobit a žít jako většina, ale jsou to i Češi, jenže víc je vidět ta barva pleti.“*
- Co byste chtěl změnit v České republice?
- *„Hodně věcí, ale většina je nereálná, třeba, aby nezáleželo na barvě pleti, ale na tom, jak se člověk chová a až podle toho ho posuzovat.“*
- Co vy sám děláte proto, aby společnost změnila názor na Romy?
- *„Tak snažím se zaměstnávat ostatní Romy a žiju poctivě jako většina lidí.“*
- Co byste doporučoval ostatním potencionálním zaměstnavatelům?
- *„Tak, asi chválu za dobře odvedenou práci, protože na to nejsou zvyklí, a týdenní výplaty, nebo jen odměny za pracovitost a spolehlivost.“*
- Chtěl byste k tomu ještě něco doplnit?
- *„Ne.“*
- Já Vám mockrát děkuji za rozhovor.
- *„Nemáte zač.“*

Rozhovor s panem Ž-přepis

Datum rozhovoru: 23.6.2016

- Můžu se zeptat kolik je Vám let?
- „43“
- Cítíte se být Rom?
- „Jo.“
- Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
- „Jsem vyučen.“
- Můžu se zeptat v jakém oboru?
- „Mechanik a opravář kolejových vozidel.“
- Jak jste spokojen se svým vzděláním?
- „Ale tak, teď už to nějak neřeším, ale dřív mě to štvalo.“
- Uvažoval jste někdy studovat dál?
- „Uvažoval, ale nebylo na to dostatek financí.“
- Myslíte si, že je v dnešní době vzdělání důležité?
- „Vzdělání důležitý je, jenže jsem si to dřív tak neuvědomoval a já musel od mlada brigádně pracovat, a tak jsem se postupně vše naučil.“
- K čemu chcete vést Vaše děti?
- „K slušnému chování a dobrému učení, a aby dělaly to, co je bude bavit a aby měli nějaký životní cíle, o který se budou snažit.“
- Máte firmu, v jakém oboru podnikáte?
- „Lešenářské a stavební práce.“
- Jaká byla Vaše cesta za Vaším nynějším živobytím?
- „No tak vzhledem k tomu, že sem si musel všechno zjistit a obstarat sám na začátku, tak to bylo vcelku náročný, ale pak už to vcelku šlo, ze začátku mi pomáhali známí, který už chvíli podnikali a řekli, na co si dávat pozor.“

- Zkuste mi popsat, co všechno se Vám přihodilo, problémy nebo zvraty během Vaší cesty za úspěchem?
- *„No, tak nejhorší bylo sehnat lidi přes inzeráty, hlavně protože se to po telefonu domluvili veškerý podmínky, se kterými souhlasili, a když měli přijít podepsat smlouvy, tak řekli, že nemají o práci zájem.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak bylo?
- *„Protože jsou lidi nedůvěřivý a mají předsudky a hlavně Češi.“*
- A kolikrát se Vám to stalo?
- *„Jen párkrát, ale to bylo, jen když přišli přes inzerát, nebo přes Úřad práce, no, jinak jsem měl lidi přes známý a to bylo v pohodě, protože to byli hlavně Romáci, ale i Češi a v pohodě, prostě všechno je to o lidech a předsudkách.“*
- Jak dlouho podnikáte?
- *„Už to bude 15 let, ale s.r.očko je asi 6 let.“*
- Co Vás motivovalo k založení vlastní firmy?
- *„Tak hlavně peníze, protože jsem vždycky dělal práce, které mě bavily, ale bylo to za málo peněz a věděl jsem, že to umím dobře, tak jsem zkusil pracovat na živnost a to se naštěstí povedlo.“*
- Máte tedy zaměstnance?
- *„Mám.“*
- Kolik máte zaměstnanců?
- *„Tak 10 stálých, zbytek brigádně, nebo na živnost, podle velikosti zakázek.“*
- Zaměstnáváte ve své firmě zaměstnance romské národnosti?
- *„To, taky.“*
- Preferujete tyto zaměstnance?
- *„Tak já hlavně preferuju spolehlivý lidi a taky, aby něco uměli, neříkám, že nedávám přednost Romákům, ale stejnou šanci pro přijetí má i Čech, Slovák, nebo Ukrajinec, i když se více zaměřuju na Romy a taky si s nima víc rozumím.“*

- Bylo Vaším záměrem při zaměstnání Romů řešit problematiku nezaměstnanosti u této etnické skupiny?
- *„Taky, dá se to tak říct, protože jsou Romové, který pracovat chtějí a taky mají hodně negativní zkušenosti u zaměstnavatelů, Čechů.“*
- Projevují příslušníci romské menšiny zájem o zaměstnání ve vaší firmě?
- *„Jo, myslím, že jo, protože podle mě s nima jednáme jinak než Češi a vzájemně si k sobě dovolíme víc, někdy děláme srandy, je to takový volnější.“*
- Motivujete nějakým způsobem své zaměstnance?
- *„Dávám jim odměny, za dobře odvedenou zakázku jim dám finanční odměnu a většinou koupím sud piva a pečeme prase, společně to oslavíme.“*
- Děláte to po celou dobu podnikání?
- *„Ne, to ne, tak poslední 2 roky.“*
- Máte po tuto dobu stejné zaměstnance?
- *„Některý jo, ale pořád přibývají další.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak je?
- *„Protože lidi slyší na peníze a odměny a na to, že dostanou zapláceno, což taky není všude.“*
- Myslíte si, že je to ten důvod, proč jsou u Vás zaměstnaní po celou dobu?
- *„Myslím si, že je to jeden z hlavních důvodů, když je člověk finančně odměněnej a pochválenej za dobře odvedenou práci, proč by šel hledat práci jinam.“*
- Měl jste někdy obavy při jednání s jinými podnikateli, respektive zákazníky?
- *„Někdy jo, spíš ze začátku, když mě moc firem neznalo, tak to bylo docela těžký.“*
- Jak se to projevovalo?
- *„Moc se netvářili, když mě viděli a víc nás jezdili na stavby kontrolovat.“*
- Obával jste se něčeho?
- *„Jo, že mi nezaplatí, což se mi taky párkrát stalo.“*
- Jak jste to řešil?

- *„Bylo to hlavně ze začátku a prostě sem si nedával pozor na smlouvy a faktury, takže sem to nemohl nijak řešit, jen jsem upozornil okolní firmy a hlídal si víc papíry.“*
- Měli někdy obavy jiní podnikatelé, kteří se s Vámi setkali a zpětně Vám to řekli?
- *„To taky.“*
- A z čeho měli obavy?
- *„Že nebudeme jednat férově a že dobře neodvedeme práci.“*
- Jak to dopadlo?
- *„Byli jsme pochváleni, že to nečekali.“*
- Co jste jim na to řekl?
- *„Že jsem rád, že jsou spokojeni.“*
- Myslíte si, že v současné době je jednoduché pro Roma získat práci?
- *„Hmm,.....je i není.“*
- Jak to myslíte?
- *„Protože jsou Romové, který na první pohled tak nevypadají, prostě jsou světlý a ty si myslím, že mají větší šanci a když nemaj typický romský příjmení, protože to hned ostatní zase dávaj na první dojem, aniž by je viděli, pak i vzdělání, prostě málokterý Rom má dneska maturitu a víc.“*
- Proč myslíte?
- *„Protože lidi dávaj hodně na první dojem, no a pro většinu Romů není vzdělání důležitý.“*
- Myslíte si, že se to dá nějak změnit?
- *„Asi ne, protože se dělaj velký rozdíly v tom jestli je někdo bílej a někdo tmavej a se vzděláním je to individuální, jak je kdo vedenej od mala.“*
- Myslíte si, že většinová společnost má vůči Romům nějaké předsudky?
- *„No, odsoudí je dřív, než je poznají.“*
- Proč si myslíte, že má společnost zrovna takový názor?

- *„Podle mě je to v těch lidech zakořeněný prostě, hlavně hodně dneska dělá televize a internet a tam to vidíte, když Vám někdo bude říkat, že ten a ten udělal to a to a nezapomenou podotknout, že to udělal Rom a vy žádný Romy osobně neznáte, tak vy sama si uděláte názor, jako Vám říkají ostatní, protože vlastní zkušenost nemáte, a když máte, tak jen s Romákama, který na sebe neustále upozorňují, hlavně nevychovaná mládež, co se schází v obchodních domech, nebo venku a tam na sebe řvou, hádají se, nadávají si, nebo se perou.“*
- Jak byste je přesvědčil vy sám, že to tak není?
- *„Těžko někoho o něčem přesvědčíte, to by musel ten člověk žít mezi slušnými Romákama, aby si udělal svůj názor, nebo s nima vyrůstat, a tak si udělal vlastní názor a ten, kdo přesvědčit nechce, nebo se bojí, tak se prostě nenechá o něčem přesvědčovat, to by musel začít přesvědčovat sám stát a media o tom, že sou i slušní Romové.“*
- Setkal jste se někdy s diskriminací, nebo rasismem v pracovní sféře?
- *„To se nedá říct doslova, ale stalo se mi, že mi třeba zrušili zakázku, když jsme se setkali osobně kvůli podepsání smluv.“*
- Zeptal jste se jich, proč to zrušili?
- *„Ptal, prý nakonec našli levnější firmu, která zakázku převezme.“*
- Jak jste to řešil?
- *„Byl jsem naštvanej a hledal jsem jiný firmy, ale to bylo spíš ze začátku.“*
- Co bylo podle Vás příčinou takového jednání?
- *„No, pak jsem se od jiný firmy dozvěděl, že se mnou nechtějí spolupracovat, protože jsem Rom.“*
- Co by se mělo podle Vás změnit ve společnosti, aby k takovým situacím nedocházelo?
- *„Těžko dneska člověk něco změní, protože postoje majority jsou z 90 procent na Romy negativní, prostě pořád musím někomu něco dokazovat a někoho přesvědčovat, že barva pleti nerozhoduje o jeho chování.“*
- Jak si představujete ideální soužití?

- *„Tak jak je to, když jdeme na firemní akce, prostě, aby se lidi společně bavili a nedělali žádný rozdíl a neměli předsudky kvůli barvě pleti.“*
- Myslíte si, že všichni Romové mají stejné šance uspět v pracovní sféře?
- *„Šanci mají všichni pracovat, jde o to, jestli chtějí a jestli jim to někdo umožní, protože je hodně pohodlných Romů, co jsou radši doma.“*
- Máte vy sám děti?
- *„Mám dvě, dceru a syna.“*
- Jak podle Vás vypadá rodičovská výchova v romské rodině?
- *„Myslím, že podobně, jako v českých rodinách, já se snažím je dobře vychovat a hlavně, aby dělaly práci, co je bude bavit a aby měly nějaký životní cíle, o které se budou snažit.“*
- Jak toho chcete dosáhnout?
- *„Tak hlavně pořádná výchova a přísnější, aby si uvědomily, že nic není zadarmo.“*
- Myslíte si, že v českých rodinách nemají takové citové vazby?
- *„Asi ne, protože mi přijde, že většina Čechů si neváží svých rodičů a prarodičů a nechají je žít samotný v bytě, nebo je rovnou dají do nějakých důchodů a navštěvují je jen, když jim přijdou peníze z důchodu.“*
- Co by bylo podpůrné pro romské děti?
- *„Kdyby měly někoho, kdo je povede jako vzor a budou se snažit být jako on, nemusí to být rodiče i sourozenci, nebo tak, to by pomohlo.“*
- Co by ještě podle Vás potřebovala romská mládež, aby byla později v pracovním procesu úspěšnější?
- *„Morálku a výchovu a někdy tvrdší ruku už od mala, jde o to v jaké rodině vyrůstá a jaký má zázemí, protože mi přijde, že romské děti, třeba ve vyloučených lokalitách žijou ulicí a nikdo se o ně celý dny nestará a dělají si co chtějí, to si myslím, že je největší chyba, prostě jsou rodiče pohodlní, ale to není jen v romských rodinách, je to i v českých, jenže ty romské jsou samozřejmě víc vidět.“*
- Proč si myslíte, že tomu tak je?

- *„No tak, většinou jsou rodiče povaleči, nebo drogově závislý, většina hraje automaty a kvůli penězům mají hodně dětí a hlavní na co spolíhají jsou sociální dávky, tak těžko se můžou o ty děti starat a ty děti k nim vzhlížet a chtít žít jinak, protože nic jinýho nevidí.“*
- Myslíte si, že v dnešní době je důležitá integrace Romů?
- *„Asi je, no, ale v dnešní době asi ne moc reálná.“*
- Proč myslíte?
- *„Bud' Romové integrování jsou a ty co nejsou, už asi ani nebudou.“*
- Jak by se ještě mohli podle Vás ostatní Romové integrovat?
- *„No, tak asi různými vzdělávacími programy, hlavně pro mladý Romy a pro Romy se základním vzděláním a dlouhodobě nezaměstnaný.“*
- Jak vnímáte situaci romské společnosti v České republice?
- *„No moc dobře ne, protože si na Vás hned všichni ukazují, když se něco stane.“*
- Jak to myslíte?
- *„No, tak když něco udělá Romák, tak hned je z toho hroznej průser.“*
- Jak se to projevuje?
- *„Tak, třeba na internetu jsou rasistický komentáře a nadávky.“*
- Jak to vnímáte, když to čtete?
- *„Popravdě Vám řeknu, že už to radši ani nečtu.“*
- Co byste chtěl změnit v České republice?
- *„No... tak, asi hlavně systém sociálních dávek a aby se víc Romové zapojovali do pracovního procesu za pomoci Úřadu práce a dalších Romů.“*
- Máte nějaký příklad, nebo nápad, jak toho docílit?
- *„Tak, aby nebyli roky na Úřadu práce a když nevydrží pracovat třeba půl roku, tak jim nedat dávky.“*
- Co vy sám děláte proto, aby společnost změnila názor na Romy?

- *„Scházím se hodně s Čechama a беру hodně sebou svoje zaměstnance z práce, hlavně Romáky ,aby se seznamovali a chodíme společně na různé firemní akce a taky je musím vzdělávat, kvůli lešení, chodíme společně na zkoušky, aby měli lešenářský průkazy.“*
- A jak Vás berou?
- *„No.. musím říct, že výborně, protože je většinou bavíme, hrajeme, zpíváme, tancujeme, prostě jsme za hvězdy a pořád mi volaj, jestli přijdeme zase a tak, takže, to je fajn, protože je prý s námi legrace.“*
- Tak to je fajn.
- Ještě se zeptám, co byste doporučoval ostatním potencionálním zaměstnavatelům?
- *„Ze začátku přísnější jednání, trpělivost, no a za dobře odvedenou práci jakoukoliv motivační odměnu a vytvoření si nějakých pravidel hned na začátku.“*
- Chtěl byste k tomu ještě něco doplnit?
- *„Ne asi ne.“*
- Já Vám mockrát děkuji za rozhovor.
- *„To nemáte zač.“*